

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Projektbeskrivelse og overordnede retningslinjer for forvaltning af Naturnationalpark Tranum

November 2021

Resumé

Naturnationalpark Tranum etableres som en af de fem første naturnationalparker i Danmark

Målet med naturnationalparkerne er at fremme natur og biodiversitet ved at understøtte et økosystem med naturlige processer og dynamikker og minimal brug af forvaltningsindgreb.

For at realisere dette mål planlægges det, at der udsættes store planteædende pattedyr bag hegn i den ca. 2.800 ha store naturnationalpark.

Det foreslås, at der udsættes kreaturer og heste i området. De udsatte dyr skal være med til at skabe en større grad af variation med flere lysninger, varierede overgangszoner mellem skov og lysåben natur, mere dødt ved m.m. Der foreslås i den forbindelse opsat et totrådet kreaturhegn for at sikre, at de udsatte dyr forbliver inden for de ca. 2.800 ha.

I etableringsfasen vil der være særlig fokus på at fremme forekomsten af hjemmehørende buske og træer, øge andelen af lysåben skov, sammenbinde lysåbne naturarealer, genskabe de naturlige hydrologiske forhold og øge forekomsten af dødt ved. Herudover skal udbredelsen af ikke hjemmehørende træarter udfases, og der vil blive gennemført omfattende indsatser for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling.

Naturnationalparken vil bidrage til spændende naturoplevelser, ro og fordybelsesmuligheder for friluftslivet generelt og understøtte turismen i området. De nuværende friluftsfaciliteter fastholdes som udgangspunkt, og der suppleres med forskellige faciliteter såsom observationsplatforme, parkerings- og informationsfaciliteter ved indgangene, afmærkede vandrerruter mm. Herudover renoveres en eksisterende lejrplads. Der sikres en hensigtsmæssig omlægning og sammenbinding af stier, således at det bl.a. vil være muligt at færdes langs hegnet uden for naturnationalparken på flere strækninger og dermed tilgodese flere forskellige brugere. Der planlægges f.eks. etableret en riderute uden for hegnet rundt langs stort set hele naturnationalparken. Omfanget af investeringer i friluftsfaciliteter ud over de nævnte vil bl.a. afhænge af ekstern medfinansiering.

Der vil være fokus på at gennemføre monitoringsprogrammer, der kan undersøge effekten på biodiversitet samt Naturnationalpark Tranums påvirkning af den rekreative anvendelse og oplevelse. Desuden overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse. Derudover udvikles der en protokol til overvågning af de udsatte dyr og dyrevelfærden evalueres.

Dette udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum er et fagligt oplæg fra Naturstyrelsen. Forud for udarbejdelse af udkastet er der foregået en inddragelse af offentligheden, blandt andet med oprettelsen af to nationale arbejdsgrupper: en videnskabelig arbejdsgruppe og en interessentarbejdsgruppe samt lokale brugergrupper for hver naturnationalpark. Udkastet til projektbeskrivelse og forvaltningsplan er nu sendt til de to nationale arbejdsgrupper og den lokale projektgruppe for at få deres tilbagemeldinger. Reviderede versioner af projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen på den baggrund forelægges herefter til politisk drøftelse og godkendelse i aftalekredsen for natur- og biodiversitetspakken (regeringen, SF, Radikale Venstre, Enhedslisten og Alternativet). Herefter sendes projektbeskrivelse og forvaltningsplan i offentlig høring, hvilket forventes at ske i løbet af foråret 2022. Alle - både borgere, kommuner og organisationer - har her mulighed for at kommentere forslaget.

Forord

[minister]

Til kolofon:

Grundkort: Geodatastyrelsen

Foto:

Udkast

Indholdsfortegnelse

1 Indledning.....	6
2 Projektbeskrivelse	8
2.1 Eksisterende forhold.....	8
2.1.1 Skov- og lysåbne arealer.....	9
2.1.2 §3-beskyttet natur	11
2.1.3 Natura 2000	11
2.1.4 Bilag IV-arter	13
2.1.5 Truede og sjældne arter	14
2.1.6 Landskabelige og hydrologiske forhold	16
2.1.7 Rekreativ infrastruktur	17
2.1.8 Fredede og beskyttede fortidsminder.....	18
2.1.9 Forholdet til lovgivning.....	19
2.1.10 Forholdet til øvrig planlægning for området.....	19
2.1.11 Inddragelse af offentligheden	20
2.2 Planlagte tiltag og anlæg	21
2.2.1 Naturnationalparkens geografiske afgrænsning	21
2.2.2 Udsætning af store planteædende pattedyr.....	22
2.2.3 Etablering af hegn.....	25
2.2.4 Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter.....	26
2.2.5 Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger.....	29
2.2.6 Tiltag på tilgrænsende arealer.....	30
2.3 Naturgenopretning og andre initiativer i området.....	30
2.3.1 Genopretning af naturlig hydrologi.....	31
2.3.2 Rydning af nåletræsbevoksninger	33
2.3.3 Bekæmpelse af invasive arter	35
2.3.4 Biodiversitetsfremmende tiltag.....	36
2.3.5 Forventede klimaeffekter	37
3 Overordnede retningslinjer for forvaltning	37
3.1 Udviklingsmål.....	37
3.2 Principper for forvaltning af de udsatte dyr	37
3.3 Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter	40
3.4 Principper for forvaltning af vildtet	42
3.5 Principper for forvaltning af vandmiljøet	42

3.6 Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder	43
3.7 Principper for forvaltning af trafiksikkerhed	44
3.8 Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer	44
3.9 Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag	44
3.10 Principper for overvågning af udviklingen i området	45

Udskast

1 Indledning

Vi står i en naturkrise, hvor mange dyr- og plantearter er i fare for helt at uddø. Naturen mangler plads og levesteder. Her peger forskere blandt andet på behovet for mere vild natur og flere sammenhængende naturområder, hvor naturen får plads til at udbrede sig på mere naturlige præmisser end i dag. Målet med naturnationalparkerne er at fremme natur og biodiversitet ved at understøtte et økosystem med naturlige processer og dynamikker.

I december 2020 indgik regeringen og Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet aftale om Natur- og biodiversitetspakken med etablering af skønsmæssigt yderligere 13 nye naturnationalparker ud over de allerede igangsatte naturnationalparker i Fussingø og Gribskov. I april 2021 kom regeringen sammen med aftalepartierne bag Natur- og Biodiversitetspakken med deres beslutning om, hvor de tre næste naturnationalparker skulle placeres. Det drejer sig om Almindingen på Bornholm, Stråsbø mellem Ringkøbing og Holstebro og Tranum ved Jammerbugt. I juni 2021 vedtog regeringen, SF, Radikale Venstre, Enhedslisten, Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Alternativet i Folketinget lovgrundlaget for etableringen af naturnationalparker på statens arealer – jf. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1177>.

Naturnationalpark Tranum bliver dermed én ud af op til 15 naturnationalparker i Danmark. Hovedformålet med naturnationalparkerne er at styrke områdernes natur og biodiversitet ved at give mulighed for etablering af større sammenhængende naturområder, hvor naturen i højere grad end i dag kan udvikle sig dynamisk, og hvor der kan udsættes store planteædere med henblik på, at de kan udføre en vigtig økosystemfunktion. Herved tilstræbes så vidt muligt naturlige økosystemer. Naturnationalparkerne skal samtidig give mere spændende naturoplevelser og dermed mulighed for mere friluftsliv og øget turisme i de pågældende områder.

Naturnationalparken skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedformål. Skov- og landbrugsdriften ophører. Med henblik på at igangsætte de naturlige processer og dynamikker etableres der helårsgræsning med brug af store og forskellige planteædende pattedyr. Bestanden tilpasses det naturlige fødegrundlag, og der anvendes som udgangspunkt ikke tilskuds fodring. Desuden skal den naturlige hydrologi genoprettes. Mængden af dødt ved øges gennem veteranisering og fældning af træer for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling. Desuden tilbageføres en del af arealerne til et mere naturligt udgangspunkt bl.a. ved at fjerne oversøiske og ikke-hjemmehørende europæiske træarter. Endelig bekæmpes invasive arter.

Naturnationalpark Tranum ligger i Jammerbugt Kommune langs med Jammerbugtens kyst mellem Rødhus og Slettestrand. Naturnationalparken omfatter plantage, enge og græsningssletter, klitheder samt grønne og grå klitter. I alt indgår ca. 2.800 af de ca. 4.500 ha, der udgør den statsejede Tranum Klitplantage og hedearealerne mellem Slettestrand og Tranum Strand. Ved at genoprette naturlig hydrologi, afvikle ikke hjemmehørende træarter og introducere store græsædende pattedyr og helårsgræsning, opstår nye små biotoper i området; glidende overgange mellem skov og lysåben natur, glidende overgange mellem tørt og fugtigt, bart sand, dødt ved, blomstrende nektarplanter og ekskrementer fra helårsgræssende dyr. Alt sammen levesteder for insekter, planter, svampe og mosser og laver.

Naturnationalpark Tranum vil tilbyde spændende nye naturoplevelser. Hegn omkring naturnationalparken skal holde dyrene inde, men ikke de besøgende ude. Nye udsigtsplatforme, nye stier og en helt ny riderute rundt om naturnationalparken vil give rig mulighed for at opleve naturen.

Skoven inden for Naturnationalpark Tranum udlægges som urørt skov i forbindelse med etablering af naturnationalparken. Naturstyrelsen har udarbejdet overordnede retningslinjer¹ og principper for forvaltning for henholdsvis urørt skov og naturnationalparken, og det betragtes som komplementære og overlappende. Dette betyder, at man inden for Naturnationalpark Tranum følger principperne i de overordnede retningslinjer for urørt skov i forhold til fældning, udtag og salg af træ, genopretning af hydrologi, bekæmpelse og regulering af invasive arter m.m. I naturnationalparken kan der ligesom i den urørte skov opstå behov for at gennemføre særlige forvaltningstiltag af hensyn til f.eks. beskyttelse af Natura 2000 naturtyper og arter og forekomster af truede arter. Naturnationalpark Tranum adskiller sig fra andre arealer udlagt som urørt skov i forhold til omfanget af græsning. I urørte skove foregår græsning ikke nødvendigvis som helårsgræsning og kan anvendes som et understøttende virkemiddel ift. at fremme biodiversiteten i udvalgte og prioriterede områder. I Naturnationalpark Tranum er græsning et helt centralt forvaltningstiltag med brug af store og forskellige planteædende pattedyr, der græsser hele året i store sammenhængende hegninger og som udgangspunkt ikke modtager tilskuds fodring. Der ændres ikke på adgangsreglerne for området, hvor borgere og friluftsliv har adgang hele døgnet hele året rundt. Omfanget af de hegnede områder og tilstedeværelsen af dyr hele året kan påvirke mulighederne for visse former for friluft aktiviteter, hvoraf nogle aktiviteter allerede i dag kræver tilladelse. Det kunne eksempelvis dreje sig om større fladedækkende aktiviteter, som i dialog mellem Naturstyrelsen og arrangørerne kan søges afviklet på nærliggende statslige arealer.

Proces, tidsplan og lovgivning

I forbindelse med den politiske beslutning om etablering af de tre naturnationalparker Tranum, Stråsø og Almindingen er der en forventning om, at de er klar til indvielse ved udgangen af 2. kvartal 2023. Miljøministeren har nedsat og udpeget medlemmer til to nationale arbejdsgrupper. Grupperne omfatter en videnskabelig arbejdsgruppe med repræsentanter inden for biodiversitet, dyrevelfærd, borgerinddragelse m.m. og en arbejdsgruppe for interessenter med 21 organisationer repræsenteret. Derudover blev der nedsat en lokal arbejdsgruppe til hver naturnationalpark med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper m.m. I august - september 2021 blev der afholdt de første møder i de to nationale arbejdsgrupper og de tre lokale arbejdsgrupper for henholdsvis Tranum, Stråsø og Almindingen. Nærværende udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan er udarbejdet bl.a. på baggrund af ovenstående drøftelser med arbejdsgrupperne. Der forventes afholdt endnu et møde i slutningen af året i de nationale arbejdsgrupper og lokale projektgrupper, hvorefter der udarbejdes en endelig projektbeskrivelse og forvaltningsplan, som efter politisk drøftelse og godkendelse, planlægges sendt i offentlig høring i foråret 2022.

Sideløbende med arbejdet med etablering af de to første naturnationalparker Fussingø og Gribskov har Miljøministeriet udarbejdet et lovforslag (Etablering af naturnationalparker) om ændring af naturbeskyttelsesloven, skovloven, dyrevelfærdsloven, mark- og vejfredsloven og færdselsloven. Ændringerne i de pågældende lovområder trådte i kraft den 1. juli 2021, og delegationen af myndighedskompetencen er sket til Miljøstyrelsen, der således skal behandle ansøgninger i forhold til loven. Med disse ændringer inden for de respektive lovområder er der skabt en retslig ramme for etablering og forvaltning af naturnationalparker i Danmark. Lovændringerne indebærer, at naturnationalparkerne forvaltes med natur og biodiversitet som hovedformål, med henblik på, at naturen i

¹

https://naturstyrelsen.dk/media/296293/bilagb_endeligversion_overordnede_retningslinjer_for_uroert_skov_juni2021.pdf

området så vidt muligt kan udvikle sig på egne præmisser, og at området friholdes for land og skovbrugsproduktion. Desuden indebærer lovændringerne en række ændringer, der vil gøre det smidigere at etablere og forvalte naturnationalparker i Danmark, herunder lempeligere regler for etablering af hegn, lempeligere krav vedr. tilsyn med de fritlevende dyr, lempelse af en række betingelser i skovloven, mulighed for etablering af naturlig afstrømning og dynamik i vandløbene og mulighed for ikke at skulle frahegne veje, der ikke er væsentlige færdselsårer. Lovændringerne beskriver, hvordan fremtidige ansøgninger skal indeholde en projektbeskrivelse og en forvaltningsplan.

På baggrund af drøftelser med en i IUCN-regi nedsat projektgruppe, bestående af medlemmer af IUCN's ekspertkommissioner (omtalt som den danske IUCN nationalkomité i bemærkningerne til lovforslaget) er det Miljøministeriets vurdering, at en naturnationalpark vil leve op til IUCN's kriterier for, og definition af, beskyttede områder (Protected Areas): "Et klart defineret geografisk område, anerkendt, afsat til og forvaltet gennem lovlige eller andre effektive midler til at nå en langsigtet beskyttelse af naturen, med tilhørende økosystemtjenester og kulturelle værdier". Det er endvidere Miljøministeriets vurdering og forventning, at en naturnationalpark efter omstændighederne vil kunne svare til IUCN's kategori II for beskyttede områder (National Park): *"Store naturområder, der administreres for beskyttelse af økosystemer og udfoldelse af friluftsliv og aktiviteter, der alle skal have miljømæssige og kulturelle formål"*. Det bemærkes herved, at bedømmelsen af en nærmere angivet naturnationalpark i forhold til IUCN's kategori II for beskyttede områder i givet fald vil bero på en konkret vurdering, i hvilken forbindelse bl.a. områdets størrelse vil indgå.

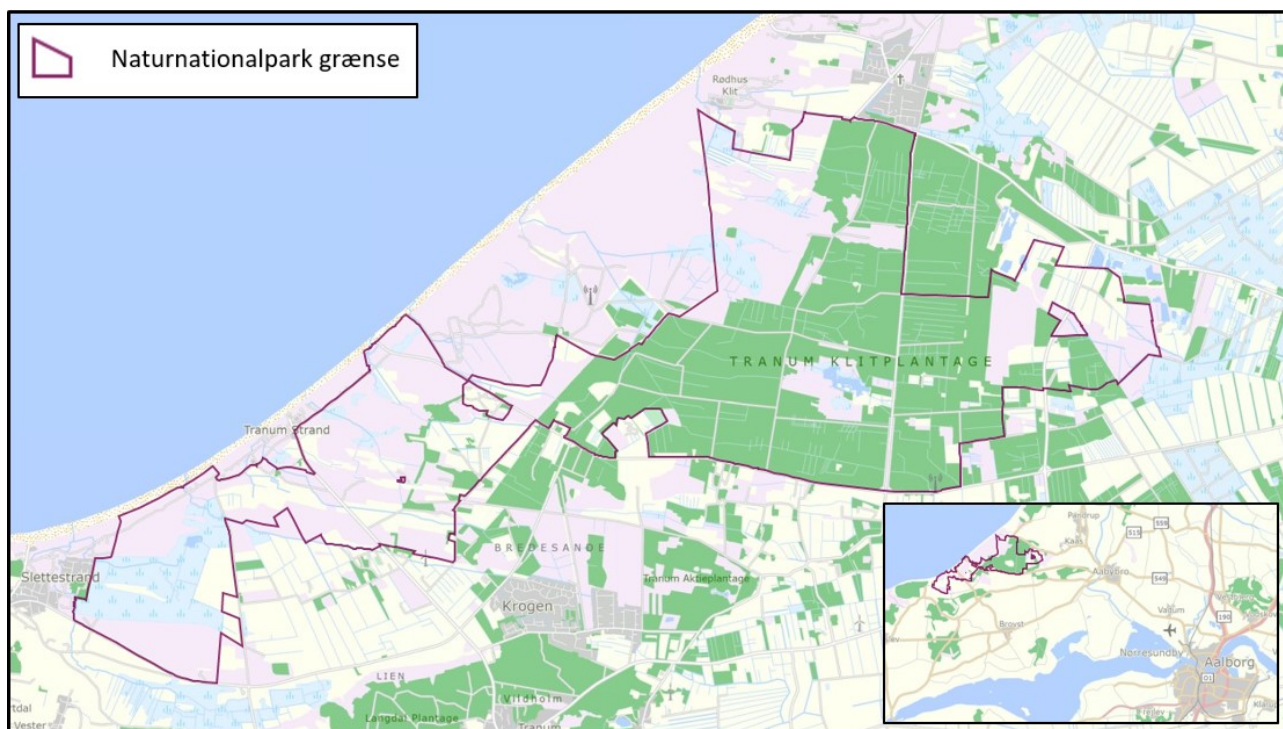
I lovgrundlaget for naturnationalparker fremgår det af § 61d, at der skal udarbejdes projektbeskrivelse og § 61e, at der skal udarbejdes forvaltningsplan for den naturnationalparker. I nærværende forslag for Naturnationalpark Tranum findes projektbeskrivelsen i afsnit 2 og overordnede retningslinjer for forvaltning findes i afsnit 3.

En række af de foreslåede tiltag i nærværende projektforslag vil kræve tilladelse eller dispensation fra gældende lovgivning. Arbejdet med indhentning af de nødvendige tilladelser vil blive iværksat umiddelbart efter et færdigt projektforslag sendes i høring – jf. i øvrigt tidsplanen på Naturstyrelsens hjemmeside: [<https://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/tranum-naturnationalpark/>] Fokus i dette projektforslag er lagt i beskrivelsen af de eksisterende natur-, kultur- og friluftsmæssige forhold, de foreslåede tiltag og de overordnede retningslinjer for forvaltningen.

2 Projektbeskrivelse

2.1 Eksisterende forhold

Naturnationalpark Tranum ligger i Jammerbugt Kommune langs med Jammerbugtens kyst mellem Rødhus og Slettestrand. Naturnationalparken omfatter plantage, enge og græsningssletter, klitheder samt grønne og grå klitter. I alt indgår ca. 2.800 ha af de statsejede ca. 4.500 ha, som udgør Tranum Klitplantage og hedearealerne mellem Slettestrand og Tranum Strand.

Kort 1. Beliggenhed og placering af Naturnationalpark Tranum.

Tranum Klitplantage er anlagt af staten på hævet havbund i første halvdel af 1900-tallet med sandflugtsdæmpning og produktion af træ for øje. Området er overalt dækket af flyvesand, dels som et jævnt lag over sletten og dels som klitter. Der er høj grundvandsstand i området, og afvandingen af området er derfor massiv i form af grøfter.

Klitplantagen og omkringliggende lysåbne arealer huser Danmarks tre mest almindelige hjortearter; kronbjørst, rådyr og rådyr. Der er ynglende traner i området, der også huser forskellige truede arter som dagsommerfuglen hedepletvinge, fuglene vendehals og storspove samt plantearter som dværghorn, svømmende sumpskærm og vandportulak.

2.1.1 Skov- og lysåbne arealer

Knap halvdelen af Naturnationalpark Tranum består af forstligt anlagte plantager, der er meget ensartede i deres landskabelige udtryk. Plantagerne flankeres mod vest af store lysåbne arealer, der fortrinsvis er klithede og græsarealer på tidligere landbrugsjord. I den østlige ende af naturnationalparken er et større område mose og indlandsklit.

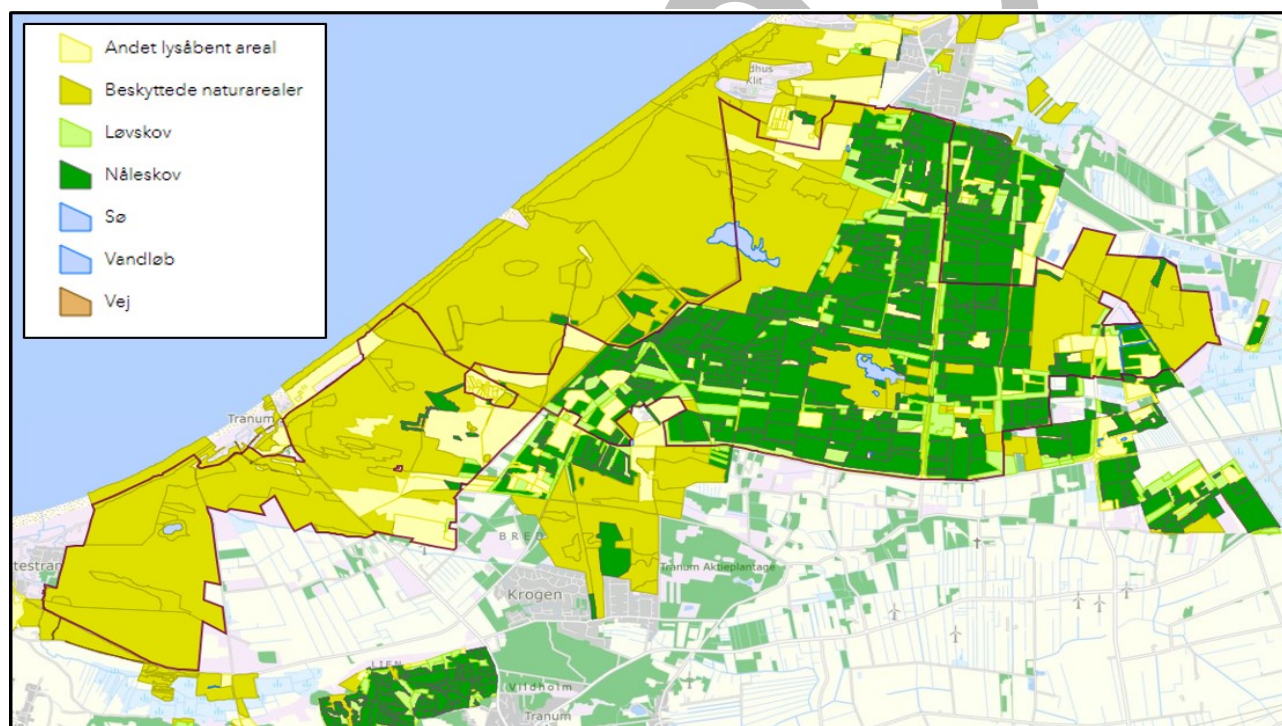
Hele naturnationalparkområdet er præget af høj grundvandsstand og en massiv afvanding med dybe grøfter, der er anlagt sammen med plantagen i første halvdel af 1900-tallet. Overklitten Sø og Store Vande er lavtliggende områder med stor udstrækning og høj grundvandsstand. Vandstanden i områderne svinger meget over året, og begge områder er i tørre somre tørlagte, mens man i våde vintre oplever områderne som store søer med åbent vand.

De forskellige naturtyper giver grundlag for en varieret flora og fauna, og særligt er hjortevildt glad for kombinationen af bevoksning og lysåbne arealer, der giver gode muligheder for græsning. Der har siden først i 1980'erne været en stærk bestand af kronbjørst i området, og rådyr kom til for ca. 15 år siden.

Det skovbevoksede areal er tilplantet i perioden 1918-1952, og plantagen er herved i et forstligt perspektiv stadig ganske ung. Plantagen er domineret af ikke hjemmehørende træarter som sitkagran (ca. 460 ha), contortafyr (ca. 25 ha), omorika (ca. 75 ha) og fransk bjergfyr (ca. 35 ha). Alle arter, der kun i begrænset omfang bidrager til biodiversiteten i området. De ikke hjemmehørende træarter selvsår sig villigt, og uden aktiv indsats for at bekæmpe opvæksten dannes der mørke og ensartede flader på store arealer i plantagen. De danske træarter bøg, eg, birk og skovfyr dækker ca. 40 % af det bevoksede areal.

Dele af de store åbne arealer mod vest er tidligere landbrugsarealer. Mange af arealerne - men ikke alle - er nu beskyttet ifølge naturbeskyttelseslovens §3. De nordligste af disse har været drevet som landbrug indtil for 10-15 år siden, og her ses det tydeligt, at man har dyrket arealerne, hvor man kunne, og har ladet arealer, der var for klitprægede, være uopdyrkede. Generelt er der en glidende overgang fra græsningsarealerne til den grå eller hvide klit.

I dag afgræsses i alt ca. 780 ha af Naturnationalparkens ca. 2.800 ha. Arealerne græsses generelt i perioden maj-oktober. Alle arealer græsses af private dyr, enten på græsningsaftaler eller i rene bortforpagtninger af arealerne. Herudover er der høslæt på ca. 54 ha.

Kort 2. Naturnationalpark Tranum: Løvskov, nåleskov og lysåbne arealer.

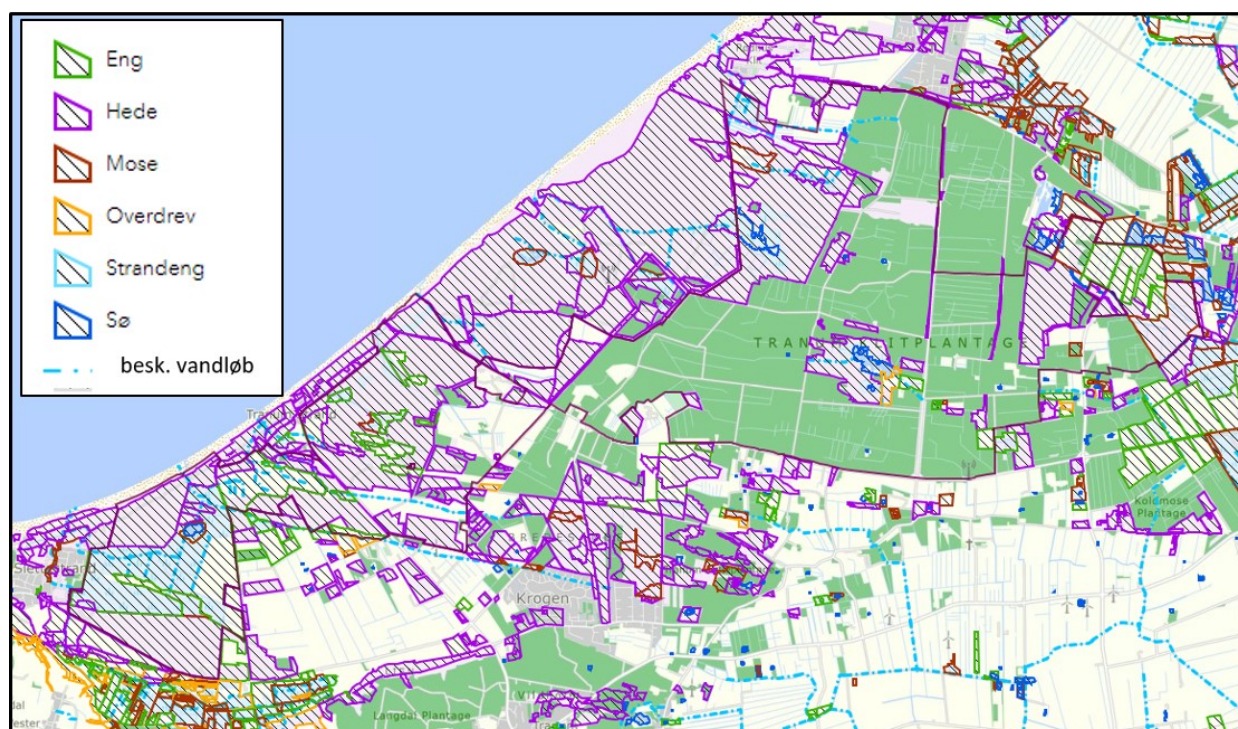
Tabel 1. Arelsammendrag Naturnationalpark Tranum, status primo 2021.

Areal i hektar	Bøg	Eg	Andet løvtræ	Rødgran	Sitkagran	Skovfyr	Andet nåletræ	§3 natur	Andre lysåbne arealer ¹	Total
NNP Tranum	31	152	19	1	459	286	211	1337	326	2820

¹ Lysåbne arealer omfatter bl.a. slette og tidligere omdriftsarealer.

2.1.2 §3-beskyttet natur

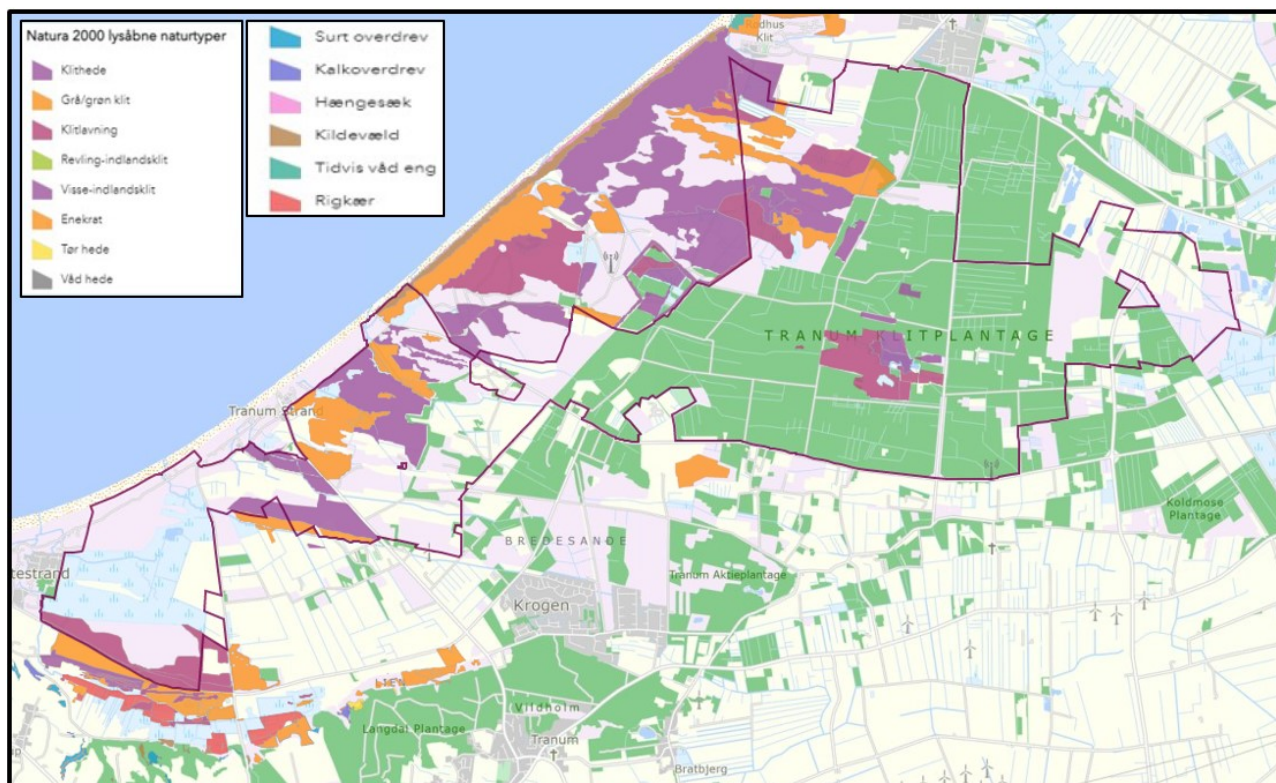
§3-beskyttede områder er naturområder, der omfatter en række lysåbne naturtyper. §3-beskyttelsen betyder, at området er beskyttet mod tilstandsændringer. 80 % af de lysåbne arealer i naturnationalparken er beskyttet natur. Langt hovedparten er registreret som hede, men også eng, mose, overdrev og sø er repræsenteret på arealerne. Her ud over er enkelte vandløb beskyttet ifølge naturbeskyttelseslovens §3.

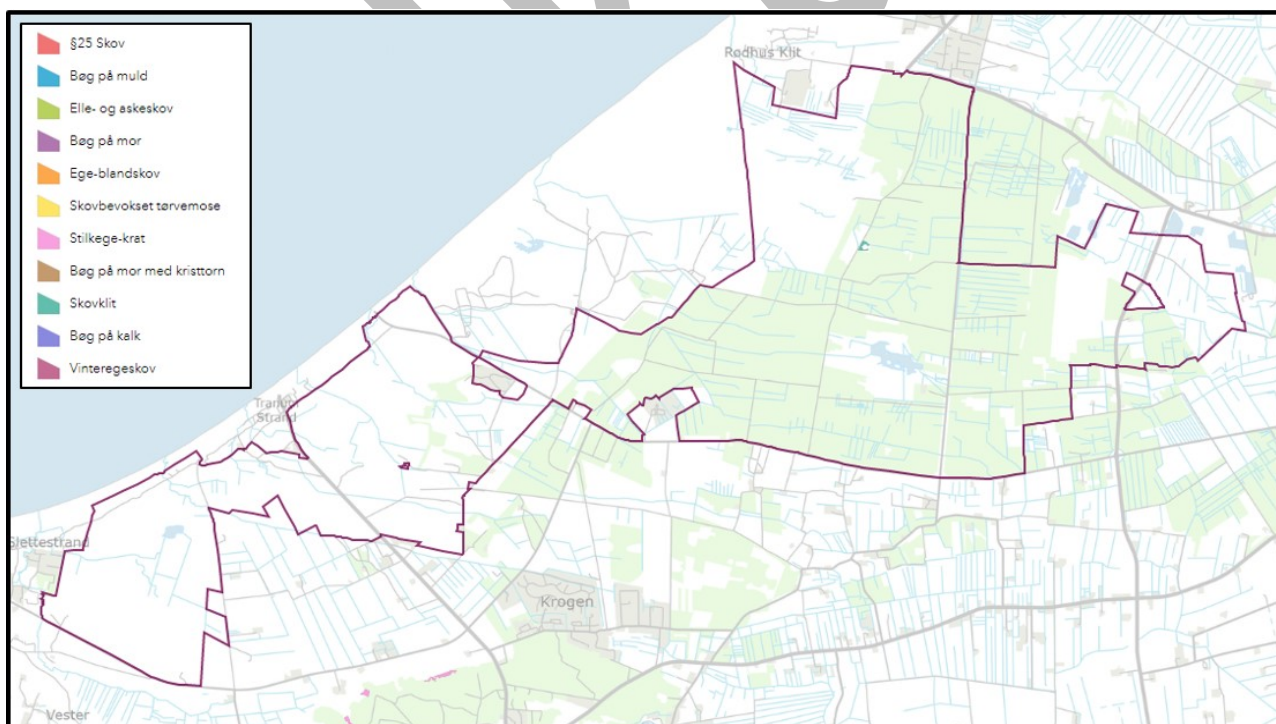
Kort 3. Arealer beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens §3 samt beskyttede vandløb

2.1.3 Natura 2000

1544 ha af naturnationalparkens i alt ca. 2.800 ha er en del af Natura 2000-område 21, Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med Underlien. Natura 2000-området består af habitatområde nr. H193, Ejstrup Klit og Egvands Bakker og nr. H219, Lien med Underlien. Ca. 1.000 ha er kortlagt som habitatnaturtyper, og af disse 1.000 ha er knap 80 % i gunstig bevaringstilstand (tilstandsklasser I + II). Der henvises i øvrigt til [Natura2000plan 2016-2021](#), [Basisanalyse 2022-2027](#) samt [Statslig plejeplan 2016-2021](#).

Kort 4a. Habitatnaturtypeudpegninger i naturnationalparken (lysåbne naturtyper).

Kort 4b. Habitatnaturtypeudpegninger i naturnationalparken (skovnaturtyper) - bemærk at området kun indeholder et mindre areal kortlagt som habitatnaturtypen skovklit.

Tabel 2. Naturtyper fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, som forekommer i naturnationalparken. Særligt prioriterede naturtyper og arter, der på europæisk plan er truede, er markeret med *. Naturtilstanden er opgjort i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Data er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027.

Naturtype	Naturtype kode	Areal indenfor NNP/andel af samlet areal i N2000 området	Fordeling til naturtilstand Antal ha	Planlagte indsatser i N2000-plejeplan
Forklit	2110	0,5 ha	Klasse III	Ingen specifikke
Hvidklit	2120	6,9 ha	II: 3,5 ha III: 3,4 ha	Ingen specifikke
Grå og grøn klit	2130*	261,3 ha	I: 7 ha II: 159,4 ha III: 93,6 ha IV: 1,3 ha	Bekæmpe invasive arter Græsning Genrydning
Klithede	2140*	462,7 ha	I: 2,8 ha II: 396,5 ha III: 93,6 ha IV: 1,3 ha	Bekæmpe invasive arter Afbrænding Græsning Genrydning Genopretning af hydrologi
Havtornklit	2160	5,3 ha	II: 1 ha III: 4,3 ha	Ingen specifikke
Grårisklit	2170	16,7 ha	I: 4,2 ha II: 12,5 ha	Ingen specifikke
Klitskov	2180	0,7 ha		Ingen specifikke
Klitlavning	2190	197,9 ha	II: 156 ha III: 33,5 ha IV: 8,5 ha	Græsning Genopretning af hydrologi
Enebærklit	2250*	14,8 ha	II: 9,8 ha III: 5 ha	Bekæmpe invasive arter

Tabel 3. Arter fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, som forekommer i naturnationalparken. Trusselsvurdering er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027.

Artsnavn	Artskode	Trusler	Økologiske behov
Hedepletvinge	1065	Tilgroning.	ekstensiv afgræsning eller slåning. Store bestande af larvers foderplante djævelsbid samt nektarplanter.

2.1.4 Bilag IV-arter

Følgende bilag IV arter er registreret i naturnationalparken:

- Spidssnudet Frø *Rana arvalis*

- Strandtudse *Bufo calamita*
- Markfirben *Lacerta arvalis*
- Odder *Lutra lutra*
- Flagermus, ikke artsbestemte

Spidssnudet frø forekommer vidt udbredt, hvorimod de øvrige bilag IV arter kun forekommer fåtalligt. Kendskabet til arternes forekomst er bl.a. baseret på NOVANA-overvågningen, Danmarks Naturdata og Naturstyrelsens egne observationer.

2.1.5 Truede og sjældne arter

I tabellen nedenfor fremgår en oversigt over rødlistede arter. Disse er angivet med RE (lokalt uddød), CR (kritisk truet), EN (truet), VU (sårbar) og NT (næsten truet). Ikke truede arter LC (livskraftig) medtages kun hvis de samtidig er IV (på habitatdirektivets bilag IV over strengt beskyttede arter), F (fredet med artsbekendtgørelsen) eller G (globalt truet).

Enkelte af arterne er pt. kun fundet på statens arealer lige uden for naturnationalparkgrænsen, men må formodes også at forekomme i området.

Tabel 4 Liste over truede og sjældne arter, der er registreret i området, der udgør den nye Naturnationalpark Trandum, fundet i de sidste 50 år. De fleste arter er registreret i de seneste år (se også bilag 1)

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Bredbægret ensian	Karplanter	EN	
Brodbladet vandaks	Karplanter	EN	
Dværg-Siv	Karplanter	EN	
Græsbladet Vandaks	Karplanter	EN	
Hedepletvinge	Sommerfugle	EN	F
Kul-mørkhat	Svampe	EN	
Mat skjoldlav	Lav	EN	
Prægtig mælkehat	Svampe	EN	
Svensk Koralsvamp	Svampe	EN	
Strandtudse	Padde	EN	F, IV
Syl-firling	Karplanter	EN	
Tråd-Vandaks	Karplanter	EN	
Blishøne	Ynglefugle	VU	
Citronbjørn	Andre sommerfugle	VU	
Duehøg	Ynglefugle	VU	
Gulspurv	Ynglefugle	VU	
Isfugl	Ynglefugle	VU	
Krikand	Ynglefugle	VU	
Markfirben	Krybdyr	VU	IV
Moseperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	VU	
Purpursort jordtunge	Svampe	VU	
Rørdrum	Ynglefugle	VU	
Småskællet kødpigsvamp	Svampe	VU	
sortskællet væbnerhat	Svampe	VU	

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Spurvehøg	Ynglefugle	VU	
Storspove	Ynglefugle	VU	
Svømmende Sumpskærm	Karplanter	VU	
Vandportulak	Karplanter	VU	
Vellugtende knoldfod	Svampe	VU	
Vendehals	Ynglefugle	VU	
Vibe	Ynglefugle	VU	
Engblåfugl	Dagsommerfugle	VU	
Ensianblåfugl	Dagsommerfugle	VU	
Almindelig Månerude	Karplanter	NT	
Askegrå rensdyrlav	Lav	NT	
Bakke-Gøgelilje	Karplanter	NT	
Bjerg-svirreflue	Svirrefluer	NT	
Butsnudet Frø	Padder	NT	F
Dyndløber	Biller	NT	
Fin Bunke	Karplanter	NT	
Gråbåndet bredpande	Dagsommerfugle	NT	
Gøg	Ynglefugle	NT	
Hedelærke	Fugle /Ynglefugl	NT	
Hede-Sumpsvirreflue	Svirreflue	NT	
Hedetakspinder	Andre sommerfugle	NT	G
Isblåfugl	Dagsommerfugle	NT	
Kattefod	Karplanter	NT	
Klitperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	NT	
Kommabredpande	Dagsommerfugle	NT	
Kromgul Vokshat	Svampe	NT	
Liden Snerre	Karplanter	NT	
Lille Præstekrave	Ynglefugle	NT	
Moserandøje	Dagsommerfugle	NT	
Natravn	Ynglefugle	NT	
Nordlig bægerlav	Lav	NT	
pælerods-svovlhat	Svampe	NT	
Rust-Vandask	Karplanter	NT	
Rødben	Ynglefugle	NT	
Rørspurv	Ynglefugle	NT	
Skovperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	NT	
skælklædt bægerlav	Lav	NT	
skællet kødpigsvamp	Svampe	NT	
Smalrandet humlebisværmer	Andre sommerfugle	NT	
Spidssnudet Frø	Padder	NT	F, IV
Spæd Mælkeurt	Karplanter	NT	
Spættet bredpande	Dagsommerfugle	NT	
Standbo	Karplanter	NT	
Stor Skjaller	Karplanter	NT	
Stålblå rødblad	Svampe	NT	
Topmejse	Ynglefugle	NT	

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Tykbladet rødblad	Svampe	NT	
Vibefedt	Karplanter	NT	
Violetrandet ildfugl	Dagsommerfugle	NT	F
Gulplettet bjørn	Andre sommerfugle	NT	
Lille Vandsalamander	Padder	LC	F
Plettet Gøgeurt	Karplanter	LC	F
Skovfirben	Krybdyr	LC	F
Skrubtudse	Padder	LC	F
Thy-Gøgeurt	Karplanter	-	F
Hugorm	Krybdyr	LC	F
<i>Symphytocarpus impexus</i>	Svampedyr	-	Få lokaliteter DK

2.1.6 Landskabelige og hydrologiske forhold

Naturnationalpark Tranum er i hele sin udstrækning beliggende på den hævede havbund, som udgør slettearealerne mellem morænelandet ved Tranum og Blokhus. Området er overalt dækket af flyvesand, dels som et jævnt lag over sletten, og dels som klitter.

En del af arealet har i stenalderen været afskåret fra Skagerrak (som Ringkøbing Fjord i dag er afskåret fra Nordsøen). Sandtangen, der afskar arealet, er opbygget af revler og strandvolde, som bl.a. kan genfindes ved Alvibakker. Her er der stenede strandvoldsaflejringer, og i klitplantagens østlige dele er ferskvandsaflejringer af sand og dynd almindelige under et tyndt flyvesandsdække. Podsoleringen (dannelse af mor- og allag) af flyvesandet i plantagen er beskeden. Stedvis er der udviklet 10 til 20 cm sandmuld i flyvesandet som følge af agerbrug før klitplantagens etablering.

Grundvandsstanden har generelt været høj i området, og da klitplantagen blev anlagt omkring 1920, var en omfattende vandregulering nødvendig. Der er normalt en overfladisk grundvandstand en halv til en hel meter under overfladen.

Der er under og efter krigen gravet tørv i Udholm Mose området, og tørvegravene er i dag dybe og vandfyldte.

Landskabet i naturnationalparken er præget af store sammenhængende felter af skov, hede eller græsningsarealer og af veje og grøfter, der danner lange, lige linjer. Hele området ligger kystnært på hævet havbund og er overvejende fladt med enkelte klitformationer i såvel det åbne land som i skoven.

Plantagen, de store åbne vidder, klitterne længst mod vest og store og små vådområder udgør tilsammen de væsentligste elementer i landskabet.

Kort 5. Høje målebordsblade 1842-1899.

2.1.7 Rekreativ infrastruktur

Naturstyrelsen har gennem mange år aktivt valgt at holde antallet af ruter og friluftsfaciliteter lavt i den nye Naturnationalpark Tranum for at kunne tilbyde besøgende et område, som virker mere vildt og mindre serviceret/faciliteret. Mange besøgende værdsætter oplevelsen og følelsen af "vildmark" eller ensomhed.

I tidligere store undersøgelser af danskernes friluftsliv falder Tranum Klitplantage ud med et lavt antal brugere. En del af forklaringen på det forholdsvis lave besøgstal er, at Tranum Klitplantage er nabo til Blokhush, Svinkløv, Fosdal og Langdal Plantager, der ligger tæt på sommerhusområder og derfor er mere brugt. I naboplantagerne har Naturstyrelsen prioriteret friluftslivet højt, og der er etableret rekreative faciliteter for et bredt udsnit af de besøgende som for eksempel mountainbikespor, naturlegepladser, picnicområder, motionsruter, hundeskove og afmærkede vandrerruter.

Sammenligning mellem udvalgte friluftsfaciliteter i Naturnationalpark Tranum og Blokhush Klitplantage ses i tabel 5 nedenfor.

Tabel 5 Sammenligning af udvalgte friluftsfaciliteter i Naturnationalpark Tranum og Blokhush Klitplantage

Facilitet	Naturnationalpark Tranum	Blokhush Klitplantage
Røde pæle (rutemarkering)	24 pr. 1000 ha	184 pr. 1000 ha.
Borde-bænke sæt	1,7 stk. pr. 1000 ha	12 stk. pr. 1000 ha
Grillsteder	0,3 pr. 1000 ha	3,0 pr. 1000 ha
MTB-spor	0 km pr. 1000 ha	9 km pr. 1000 ha

Den nationale cykelrute nr. 1, Vestkyststruten, løber på en ca. 13 km lang strækning gennem naturnationalparken. Vandrerruten Hærvejen løber ligeledes gennem naturnationalparken på en ca. 8 km lang strækning. De to ruter overlapper hinanden på en strækning på ca. 1½ km, og begge ruter kommer

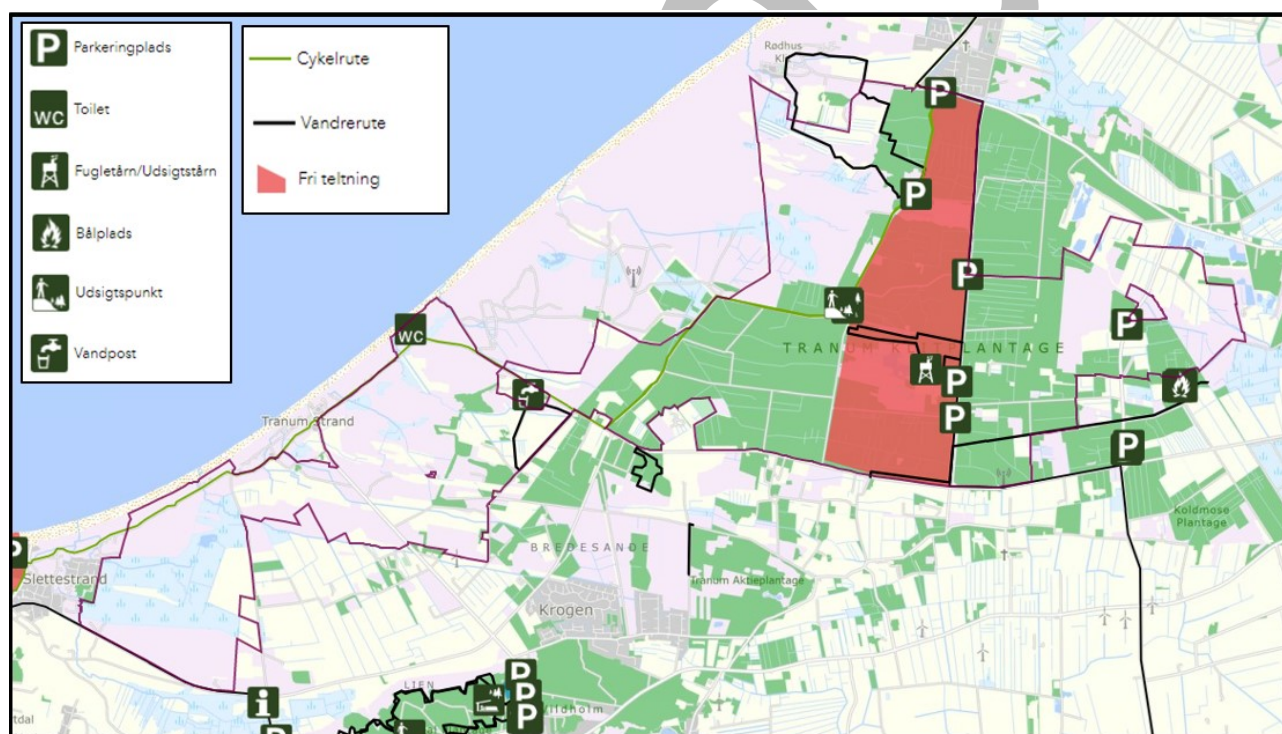
forbi "Ajs Holes Plads", der er en primitiv (men populær) overnatningsplads med 2 shelters, muldtoilet, drikkevandshane, bålplads og brænde samt en skurvogn med bord/bænke, som gør pladsen meget eftertragtet til vinterbesøg.

Nordsøstien vandrerute skærer plantagens sydøstlige hjørne, og kun ca. 2,25 km forløber i naturnationalparken.

Der er tre kortere afmærkede vandreruter i plantagen. De to ruter er etableret i tilknytning til hhv. Tranum Klit Camping og Rødhus Klit Camping, der begge er umiddelbare naboer til naturnationalparken. Den sidste rute starter ved p-pladsen på Rødhusvej og er ca. 3,3 km.

Der er ingen afmærkede ridestier i plantagen, men der foregår nogen ridning. Ridningen udgår bl.a. fra de to campingpladser og fra en større rideskole, der er direkte nabo til naturnationalparken. Der er ingen MTB-ruter i naturnationalparken, og kun lidt MTB-cykling. Som andre steder ses en stigende kørsel med 'gravelbike', og de lange grusvejsstræk i plantagen gør den eftertragtet til sporten.

Den centrale del af plantagen fra syd til nord mellem Overklitvej og Bratbjergvej/Rødhusvej er udlagt til fri teltning. Der observeres sjældent "frie telte" eller andre, der overnatter frit i plantagen, og det vurderes, at eksisterende overnatningspladser stort set dækker det nuværende behov for lejrslagning.

Kort 6. Nuværende friluftsfaciliteter.

2.1.8 Fredede og beskyttede fortidsminder

Der er ikke fredet kultur- og verdensarv i Naturnationalpark Tranum.

Der er registreret ét jorddige i naturnationalparken, der er beskyttet efter Museumsloven §29a vedr. beskyttede sten- og jorddiger og lignende. Jorddiget er beliggende på engarealet vest for Tranum Strandvej

Kort 7. Fredede og beskyttede fortidsminder og andre kulturhistoriske spor.

2.1.9 Forholdet til lovgivning

Lovforslag om etablering af naturnationalparker blev fremsat af regeringen og vedtaget i Folketinget i juni 2021. Loven indeholder en række ændringer til bl.a. skovloven og naturbeskyttelsesloven, der vil smidiggøre etableringen af naturnationalparker.

Etablering af naturnationalpark Tranum vil herudover være afhængig af en række tilladelser og dispensationer fra anden lovgivning. Naturstyrelsen vurderer således, at opførsel af heget vil kræve en række tilladelser/dispensationer, ligesom udsætning af dyr, genopretning af den naturlige hydrologi, visse biodiversitetsfremmende indsatser og anlæg af friluftsfaciliteter kan være betinget af tilladelser/dispensationer fra gældende lovgivning. I forbindelse med driften af naturnationalparken, vil der i anden lovgivning være en række krav, der sætter rammerne for aktiviteterne i naturnationalparken. Det vil eksempelvis omfatte regler for tilsyn med de udsatte dyr, opfyldelse af Natura2000 planerne og forpligtelser ift. beskyttede naturtyper, fredninger og beskyttet kulturarv.

Ca. 850 af naturnationalparkens 2.800 ha er en del af arealfredningen Lien, Fosdalen og Sandmosen. Naturstyrelsen vurderer umiddelbart, at etableringen af Naturnationalpark Tranum vil kunne oprettes i forhold til fredningen, men der kan være indsatser, der kræver fredningsnævnets dispensation fra fredningsbestemmelserne, og som styrelsen vil gå i dialog med fredningsnævnet om.

2.1.10 Forholdet til øvrig planlægning for området

I den gældende kommuneplan for Jammerbugt Kommune er området, der er udpeget som naturnationalpark, udpeget som:

- Regionalt naturområde – størstedelen af området

- Naturområde – det der ikke er regionalt naturområde
- Økologisk forbindelse – hele området
- Uforstyrret landskab – hele området
- Særligt værdifuldt landskab – en del af området
- Geologisk interesseområde – en lille del af det vestligste af området
- Geologisk beskyttelsesområde – en del af det vestligste af området

Jammerbugt Kommune har udarbejdet udkast til revision af kommuneplanen. Revisionen forventes vedtaget ultimo 2021. Heri er området udpeget som:

- Afstand mellem forurenende aktiviteter og forureningsfølsom anvendelse (støjkonsekvensområde)
- Lavbund
- Særligt værdifuldt naturområde
- Arealer i fare for oversvømmelse (Oversvømmelse fra hav, op til 2 meter) – kun meget lidt i kanten af afgrænsningen
- Skovrejsning uønsket
- Større, sammenhængende landskaber
- Geologiske beskyttelses- og interesseområder

Det fremgår af udkast til revideret kommuneplan:

"I de i planen udpegede naturområder skal planlægning og administration af arealanvendelsen tjene til at fremme biodiversiteten og søge at skabe større sammenhæng mellem naturområder. I disse områder vejer hensynet til naturen og biodiversiteten tungt, og eventuelle ændringer i arealanvendelsen skal være positivt for udviklingen af biodiversitet og naturkvaliteten. Omvendt må der ikke ske ændringer i arealanvendelse, fx ændringer i landbrugsdrift og skovbrug, der påvirker biodiversiteten og de naturlige processer i negativ retning eller begrænser fremtidige muligheder for udvikling af biodiversiteten."

2.1.11 Inddragelse af offentligheden

Der er i forbindelse med udarbejdelse af denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum gennemført en inddragelse af offentligheden på forskellige niveauer og i forskellige faser. Der er i tilknytning til processen med etablering af alle op til 15 naturnationalparker på statens arealer oprettet en national videnskabelig arbejdsgruppe og en national arbejdsgruppe for interessenter. Derudover er der nedsat en lokal projektgruppe med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper m.m. De to nationale arbejdsgrupper har ift. Stråsø, Tranum og Almindingen været inddraget ved et første møde i august – september 2021, og det er forventningen, at der afholdes yderligere ét møde i arbejdsgrupperne i løbet af december 2021. Der er afholdt i alt tre møder i den lokale projektgruppe, og der forventes afholdt yderligere to møder i november/december 2021. Den endelige projektbeskrivelse og forvaltningsplan vil blive sendt i offentlig høring i løbet af foråret 2022.

Herudover er der i perioden 1. juni til 5. november 2021 afholdt i alt tre offentlige naturvandring, 5 naturvandring for særlige grupper og et møde for naboer til naturnationalparken. Naturstyrelsen har deltaget med oplæg i fem borgermøder/generalforsamlinger i lokalområdet, har ugentligt informeret om processen i to lokale ugeaviser og har holdt bilaterale møder med en lang række interessenter (der er afholdt i størrelsesordenen 25 bilaterale møder). Herudover har etableringen af et ugentligt "åbent kontor", givet mulighed for at interesserede har kunnet henvende sig om generelle og konkrete spørgsmål.

Jammerbugt Kommune har været inddraget i processen dels i form af deres deltagelse i den lokale projektgruppe og dels da der gennem hele processen har været tæt dialog mellem Naturstyrelsen og kommunen på både embedsmandsniveau og politisk niveau.

Endelig har lovændringerne knyttet til etablering af naturnationalparker samt naturnationalparkens specifikke afgrænsning været præsenteret for og drøftet med relevante ministerier. Forsvarets enheder passerer igennem klitplantagerne op til Tranum Skydeterræn i forbindelse med træningen i selve Skydeterrænet. Før etableringen af den kommende naturnationalpark skal Forsvaret og Naturstyrelsen derfor tilsikre, at Forsvarets enheder fortsat har adgang til skydeterrænet. Det skal ligeledes sikres, at genetableringen af naturlig hydrologi ikke indebærer, at de hydrologiske forhold i skydeterrænet gør det vanskeligt for Forsvaret at gennemføre øvelser og træning.

Efter etablering af Naturnationalpark Tranum vil den løbende drift og forvaltning indgå i Naturstyrelsens øvrige portefølje af opgaver. Det skal afklares, hvordan den lokale inddragelse skal varetages fremadrettet, evt. i Naturstyrelsens eksisterende brugerråd, hvor forvaltningsmæssige overvejelser vedrørende Naturnationalpark Tranum også kan drøftes. Berørte myndigheder forventes løbende inddraget i forbindelse med gennemførelse af yderligere naturgenopretningstiltag (fx hydrologiindsatser), evaluering af dyrevelfærd, tilsyn med de udsatte dyr, overvågning af fortidsminder m.m.

Dette udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum er sendt til kommentering hos de to nationale arbejdsgrupper samt den lokale projektgruppe. Naturstyrelsen vil med udgangspunkt i tilbagemeldingerne fra arbejdsgrupperne og projektgruppen udarbejde reviderede udkast, der skal drøftes og godkendes politisk, hvorefter planerne bliver sendt i offentlig høring i løbet af foråret 2022. Alle – både borgere, kommuner og organisationer – vil i den forbindelse have mulighed for at kommentere på planerne.

2.2 Planlagte tiltag og anlæg

2.2.1 Naturnationalparkens geografiske afgrænsning

Naturnationalparkens i alt ca. 2.800 ha udgøres af klitplantage, våde områder og anden lysåben natur. Der er ca. 14 km fra den ene ende af parken til den anden. Sammenhængen mellem de nordligste og de sydligste arealer er begrænset til en ca. 300 m bred passage, der er afgrænset af private arealer; en campingplads, der er beliggende som en enklave i naturnationalparken og to private matrikler, der tilsammen udgør en smal kile i et større areal, der er ejet af Naturstyrelsen.

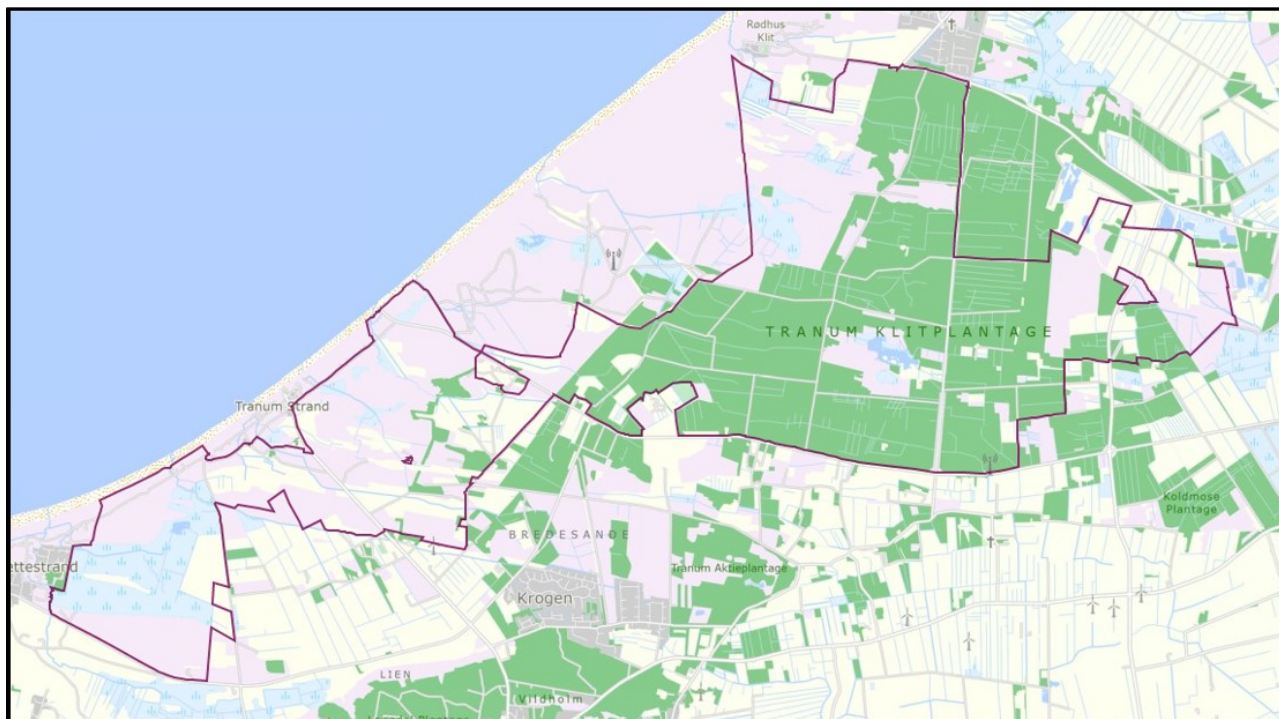
Skydeområde Tranum er ejet af Naturstyrelsen men lejet ud til forsvaret, og indgår ikke i Naturnationalpark Tranum. Skydeområdet udgør i alt 839 ha og er fortrinsvis klithede. Området ligger mellem den nordlige del af Naturnationalpark Tranum og kysten.

Ca. 200 ha i den nordlige del af Tranum Klitplantage er i regionsplanen for Region Nordjylland udlagt som råstofområde for hvidt sand, som gør at denne del af plantagen ikke er med, men at det på sigt efter endt afgravning evt. kan overvejes inddraget.

I den nordøstlige del af naturnationalparken er en privat område på ca. 10 ha, der ikke indgår i Naturnationalparken.

I den sydvestlige del af Naturnationalpark Tranum ligger et privat hus på lejet grund på Naturstyrelsens matrikel. Grunden er ca. 0,4 ha. Af hensyn til lejer indgår arealet ikke i naturnationalparken og bliver frahegnet.

I den østlige ende af naturnationalparken er der et uopsigeligt jagtlejemål på ca. 250 ha, der løber frem til 2025.

Kort 8. Naturnationalpark Tranum – udstrækning samt angivelse af de arealer (private og udlejede) inden for naturnationalparkens ydre afgrænsning som ikke er omfattet

2.2.2 Udsætning af store planteædende pattedyr

Et af hovedgrebene i Naturnationalpark Tranum er, at der skal skabes dynamik i naturen via helårsgræsning med forskellige arter af store planteædende pattedyr.

Dyr græsser forskelligt, har forskelligt fødevalg og fordøjer forskelligt. Det bidrager til dynamikken, at forskellige dyr græsser i det samme område. Derfor skal der udsættes store planteædende pattedyr, der kan supplere græsningen fra den bestand af vilde hjortearter, der i forvejen græsser i naturnationalparken.

I Naturnationalpark Tranum er det langsigtede mål at øge biodiversiteten i området, give området fri til vild natur og minimere forvaltningen eller den menneskelige indblanding i områdets udvikling. Græsningen og de store planteædende pattedyr spiller i den sammenhæng en væsentlig rolle, og dyrenes primære funktioner er:

- At holde lysåbne arealer helt eller delvis fri for vegetation. I Naturnationalpark Tranum er det særligt vigtigt, at være opmærksom på bevarelsen af den atlantiske klithede (en naturtype, som Danmark i international kontekst har en særlig forpligtigelse til at bevare)
- At bidrage til at skabe glidende overgange mellem skov og lysåben natur og mellem tørt og fugtigt.

- Af skabe forstyrrelse i skoven, i skovbunden og på de lysåbne arealer.

Området skal fremover fortsat græsses af hjortevildt, som lever vildt i området, og som frit kan bevæge sig ud og ind af det lave hegn, der vil blive opsat i naturnationalparken. Herudover foreslås det, at der udsættes ikke reproducerende bestande af kreaturer (galloway-stude) og heste (exmoor-vallakker). Denne sammensætning af store planteædende pattedyr er baseret på det forhold, at der er tale om et næringsfattigt område med store lysåbne arealer, som vil tilbyde de fødeemner, som de forskellige dyrearter efterspørger. Ved valget af kreaturer, heste og krondyr opnås en positiv effekt af samgræsning. Hver art af de planteædende store pattedyr har deres egen adfærd, fødesøgningsstrategi og biologiske egenskaber, og hver art påvirker derfor naturen forskelligt. Der er derfor behov for forskellige arter af planteædende pattedyr med en funktionel bredde, der kan skabe større variation i de strukturelle forhold i vegetation, jordbund m.v., således, at der skabes alsidige levesteder for flora og fauna. Dvs. tunge græssende pattedyr som eksempelvis kreaturer og heste, "browsere" i form af f.eks. krondyr, samt eksempelvis bævere, der naturligt måtte indfinde sig sydfra, og vil kunne skabe forstyrrelseseffekter ved fældning af træer og ændringer af de hydrologiske forhold. Både græsserne men især browserne vil skabe variation i de skovbevoksede områder, dels ved naturligt at veteranisere træer, og dels ved at begrænse opvækst af unge træer.

Galloway og exmoor er valgt, fordi det er robuste racer, der uden problemer kan gå ude året rundt, og de gennem generationer er avlet, så de ikke er opsøgende på mennesker.

Gældende og kommende regler i lovgivningen for mærkning af kreaturer medfører, at både voksne dyr og afkom skal mærkes med fx øremærker eller anden identifikation inden for en fastsat periode. Fødevarestyrelsen oplyser, at der ikke kan dispenseres fra dette krav. Naturstyrelsen vurderer, at det ikke vil være muligt at lokalisere og mærke kalve på så store og varierede arealer, som naturnationalparken i Tranum omfatter. Arealerne er tillige for en stor del skovbevoksede med tæt skov, hvilket vil vanskeliggøre lokaliseringen yderligere. Kreaturer holdes derfor i ikke reproducerende bestande og får således ikke afkom. Påvirkning af biodiversiteten vurderes i vid udstrækning at være den samme, dog vil udeladelsen af tyre bevirke at den fysiske forstyrrelse ved skrab i jorden og tråd vil være mindre end, hvis der var tale om reproducerende kreaturflokke. Fravalget af tyre, køer og kalve vurderes at mindske risikoen for konflikter med friluftslivet.

Hestene skal i lighed med kreaturerne være af en robust og rolig race og med en relativ lav stanghøjde så hestene kan holdes inde bag et almindeligt kreaturhegn. På den baggrund foreslås exmoor ponyer.

Exmoor ponyer er generelt mere hårdføre end kvæg, og da de ikke som kvæg er drøvtyggere, græsser de på en anden måde. Eksempelvis kan hesten i modsætning til kvæg kompensere for en mindre næringsrig føde blot ved at øge indtaget af foder. Det løbende tilsyn med dyrene skal sikre, at antallet af dyr harmonerer med den tilgængelige føde, så dyrene ikke presses til at spise giftige planter.

Heste er aktive en stor del af døgnet og bevæger sig meget omkring. Da de samtidig koncentrerer kraftoverførslen til jorden på et begrænset areal af sålefladen er hesten det græsningsdyr, der giver den største trådpåvirkning.

Som følge af naturnationalparks Tranum størrelse vil heste have mulighed for at have en naturlig adfærd i parken.

For vildheste vil gælde at såvel hingst som hopper naturligt kan være territoriale, og i den forbindelse kan udvise aggressiv adfærd over for fremmede heste. I Naturnationalpark Tranum vælges en ikke reproducerende bestand af heste (vallakker) for at kunne sammenligne forholdene med Naturnationalpark Stråsø, hvor det foreslås at udsætte en reproducerende bestand.

Der er i dag en vild bestand af såvel krondyr som dådyr i Naturnationalpark Tranum. Naturstyrelsen forventer, at der kan være i alt er ca. 300 stk. krondyr og 300 stk. dådyr i parken. Dyrene bevæger sig frit i og uden for naturnationalparken, søger ofte skjul i skoven om dagen og græsser på de lysåbne arealer om natten.

Truede arter, der er registreret i naturnationalparken, knytter sig typisk til områder, der enten græsses, slås eller afbrændes, hvor vandstanden svinger, eller hvor der er hjemmehørende træer og buske. Glidende overgange og bart sand, dødt ved, blomstrende nektarplanter og ekskrementer fra helårsgræssende dyr er værdifulde levesteder for sjældne planter, insekter og svampe.

Fødemængden i naturnationalparken vil være rammesættende for hvor mange dyr, der skal udsættes.

Dyrene skal i udgangspunktet ikke fodres, men der udarbejdes en beredskabsplan for, hvad der skal ske i de tilfælde, hvor der opstår fødeknaphed, der truer dyrenes velfærd. Det kan f.eks. være ved et længerevarende tykt snedække eller et kraftigt isslag (se afsnit 3.2).

Med udgangspunkt i anbefalinger i "Biodiversitetseffekter af rewilding"² og i naturnationalparkens sammensætning af naturtyper vurderer Naturstyrelsen, at et græsningstryk for det samlede areal på ca. 40 kg pr. ha er et realistisk niveau for græsningen, da store arealer i Tranumområdet består af mørk skov stort set uden føde.

Dyrene udsættes ad flere omgange over flere år, og Naturstyrelsen vil til stadighed observere, om græsningstrykket er passende. Græsningstrykket er passende, når der er føde nok på arealet til de udsatte dyr samtidig med, at arealerne afgræsses, og særligt den højt prioriterede atlantisk klithede holdes fri for vegetation, som der i øvrigt er målet i eksisterende Natura 2000-plan.

Græsningstrykket er at betragte som en sigtelinje, og det er ikke givet, at man ender med den angivne fordeling af arter eller det beregnede antal dyr. Startbestanden af de reproducerende bestande af eksisterende hjortearter og udsatte dyr vil være væsentligt lavere end ca. 40 kg græsningsdyr per hektar. Med en gradvis bestandsopbygning er der mulighed for en løbende vurdering af såvel dyrenes tilstand, som hvor og hvordan de færdes på arealerne – herunder hvor de søger deres føde, og derved får indvirkning på naturen. Hensynet til især græsningsbehovet på de lysåbne naturtyper kan bevirke, at man må vurdere behovet for en hurtige bestandsopbygning for at sikre et tilstrækkeligt græsningstryk. Dermed skal det løbende vurderes, om der skal udtages individer og/eller arter, eller om der eksempelvis skal reguleres på forholdet mellem arterne.

Det er forbundet med væsentlig usikkerhed, at beregne hvor mange dyr, der skal udsættes i naturnationalparken, for at græsningstrykket vil være passende. For det første er der usikkerhed i vurdering af fødegrundlaget. For det andet er vurderingen af, hvor mange vilde hjorte, der holder til i området, behæftet med en vis usikkerhed. For det tredje græsser de vilde hjorte ikke kun i naturnationalparken, men også i naboområderne.

² Biodiversitetseffekter af rewilding. Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Aarhus Universitet. 2021

Tabel 4. Græsningstryk på ca. 40 kg græsningsdyr per ha. Tal vedr. de enkelte dyrearters gennemsnitsvægt er hentet fra rapporten "Skovgræsning med biodiversitetsformål"³, bortset fra krondyr, hvor der er anvendt danske erfaringstal.

Art	Vægt per dyr kg	Antal	Samlet vægt	Kg/ha
Kvæg	530	100	53.000	
Heste	330	50	16.500	
Krondyr	100	300	30.000	
Dådyr	52	300	15.600	
I alt			115.100	41,1

2.2.3 Etablering af hegn

For at sikre et naturligt højt græsningstryk i naturnationalparken, foreslås det – som beskrevet i afsnit 2.2.2 – at udsætte kreaturer og heste. Derfor skal naturnationalparken hegnes. Kreaturer og heste fordrer, at området hegnes med et totrådet kreaturhegn i ca. en meters højde, hvorfor hegnet vil være meget lidt synligt i landskabet. Det holder kreaturer og heste inde, mens vildtet i området har fri passage. Hjortevildt, hare, ræv m.v. kan sagtens forcere et totrådet kreaturhegn.

Hegnslinjen fremgår skitsemæssigt af kort 9 og følger overordnet naturnationalparkens afgrænsning. Hegnslinjen er ca. 50 km lang. Der er et ønske om at etablere en riderute hele vejen rundt om naturnationalparken, og for at muliggøre det, trækkes hegnet mange steder mellem 5 og 30 meter ind i naturnationalparken. Det giver samtidig mulighed for at tage æstetiske og trafiksikkerhedsmæssige hensyn i forbindelse med hegningen. Herudover vil hegnslinjen være trukket så langt tilbage fra kysten, at færdsel langs stranden fortsat kan ske uhindret.

De offentlige veje Lerup Strandvej, Strandvejen, Sandmosevej, Rødhusvej/Bratbjergvej og Udholmvej/Halvrømmenvej løber alle gennem naturnationalparken. Hvor hegnet krydser offentlig vej, etableres færister, der tillader passage af biler og tunge køretøjer. Ved siden af færisterne etableres adgang for gående, cyklende, ridende, og der vil også være adgang for bevægelseshæmmede. Der er planlagt etablering af ca. 12 færister.

Ud over adgangen til naturnationalparken i forbindelse med de offentlige veje, etableres ca. 30 sti-låger til gående og cyklende og 15 ridelåger i hegnet. Der tages i videst muligt omfang hensyn til, at også bevægelseshæmmede har adgang gennem lågerne. Der vil blive sat led/låger i hegnet, der tillader hestevogne adgang til naturnationalparken. Placeringen aftales nærmere med Vendsyssel Køreforening.

Placeringen af lågerne (se kort 9) er foreslået placeret efter input fra den lokale projektgruppe for Naturnationalpark Tranum.

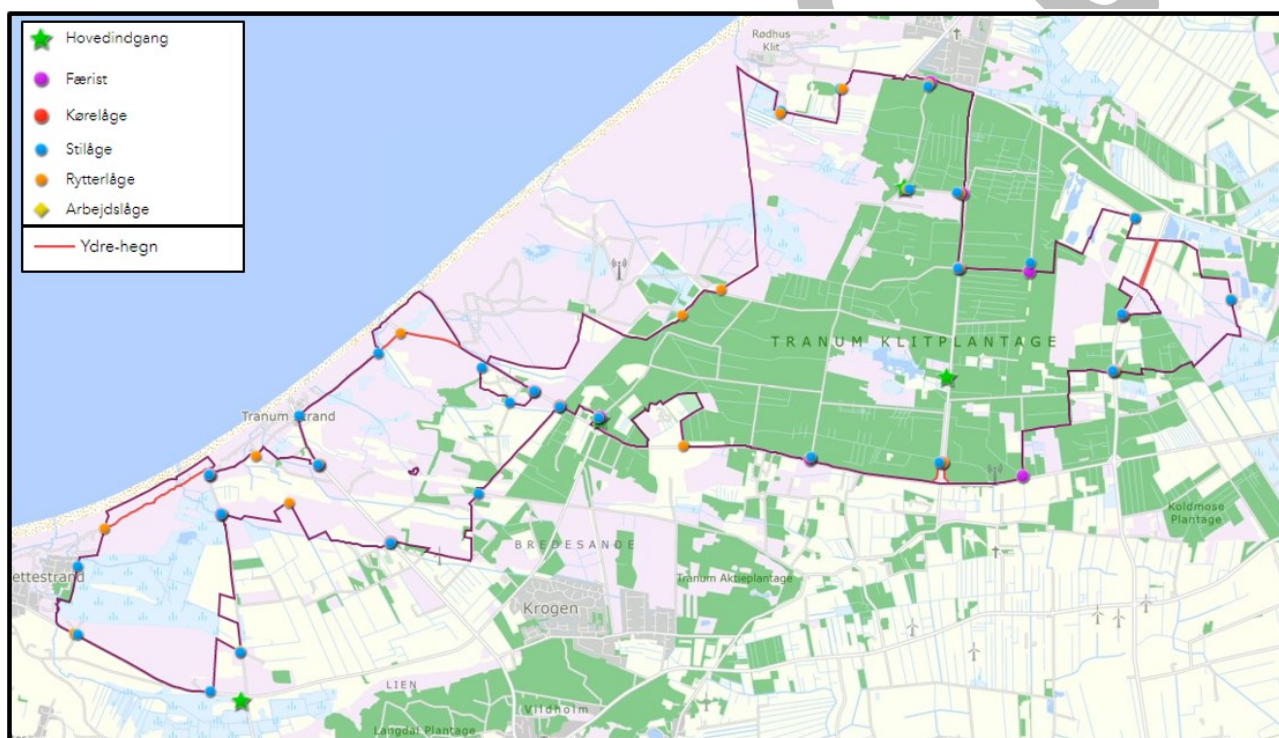
I dag afgræsses store arealer i den kommende naturnationalpark af køer og heste om sommeren. Græsningen er fordelt på ca. 18 fenner, der typisk er hegnet med totrådet kreaturhegn i ca. 90 cm højde. I

³ <https://forskningsbank.mfv.dk/soeg/publikation/pub/vis/publication/skovgraesning-med-biodiversitetsformaal/>

alt er der ca. 54 km kreaturhegn i naturnationalparken i dag. Naturstyrelsen forventer på flere strækninger at genbruge allerede eksisterende hegn. Hvor hegnene ikke genbruges, fjernes de.

I forbindelse med rydningen af de i alt ca. 625 ha sitkagran, omorika, contortafyr og fransk bjergfyr, etableres op til 50 små plantninger, der skal hjælpe hjemmehørende træarter på vej på arealerne. Den gradvise udfasning af ovennævnte nåletræsbevoksninger planlægges udført over en 25 årig periode, hvorfor der ikke forventes sandflugt. Plantningerne etableres løbende, når de gamle bevoksninger er fældet. Nogle af plantningerne hegnes med vildtheqn i en periode, indtil træerne har fat og er vokset over bidehøjde for krondyr og dådyr. Det forventes, at hvert vildtheqn kommer til at stå i en cirka 15 årig periode.

Når naturnationalparken er fuldt etableret, forventes der ikke at være indre hegn i området, ud over evt. mindre anlæg til håndtering af dyr (fangfolde).

Kort 9. Foreløbig hegnslinje med markering af indgange. Den ydre hegnslinje fremgår kun de steder, hvor den ikke er sammenfaldende med afgrænsningen af naturnationalparken. Derudover vil bl.a. friluftsmæssige og trafikale hensyn bevirke, at hegnslinjen trækkes mellem 5-30 m ind i naturnationalparken. For hegnslinjen ud mod kysten skal det bemærkes, at der fortsat vil være fri passage langs med stranden.

2.2.4 Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter

Det primære mål med Naturnationalpark Tranum er at fremme natur og biodiversitet. Derudover skal den nye naturnationalpark tilføre nye muligheder for borgerne. Rammerne for den overordnede friluftsmæssige infrastruktur i naturnationalparken etableres i form af indgange (se afsnit 2.2.3) samt veje og stier.

Indgange, veje og stier skal understøtte friluftslivets benyttelse af naturnationalparken. Samtidig skal indgange, veje og stier medvirke til at sikre en sammenhængende infrastruktur for fodgængere, cyklister,

ryttere og arbejdskørsel i hele området. Placeringen af indgangspartier, veje og stier leder naturnationalparkens gæster uden om sårbare naturområder og levesteder og medvirker derved til, at friluftslivets påvirkning af biodiversiteten bliver mindst mulig.

Såvel eksisterende faciliteter, der beholdes, som de nye der anlægges som led i etableringen af naturnationalparken, plejes/vedligeholdes og sikres med slåning, maling af træværk, rydning af opvækst og fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer og friluftsfaciliteter. Ligeledes vil der blive gennemført mekanisk slåning i det omfang det er nødvendigt langs stier, grusveje, ridespor mm. for at sikre fremkommeligheden.

Tranum Klitplantage har gennem mange år været forvaltet på en måde, hvor oplevelsen af "vildmark" er prioriteret frem for det faciliterede friluftsliv. Der er således færre ruter, grillpladser, borde-bænkesæt med videre pr ha, end der er i Naturstyrelsen Vendsyssels øvrige plantager. Det er intentionen, at vildmarksoplevelsen fortsat skal være i centrum i Naturnationalpark Tranum. Samtidig er det vigtigt, at naturnationalparken er grundlag for nye, gode oplevelser, og Naturstyrelsen vil løbende i årene frem over arbejde med mulighederne for at etablere oplevelser. Der er opmærksomhed på, at der skal være oplevelser for såvel folk, der er bevægelseshæmmede som folk, der er bange for at gå ind i en indhegning, hvor der både er kreaturer og heste.

I forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Tranum oprettes fire hovedindgange. Ved alle hovedindgange informeres bredt om naturnationalparkens landskab, natur og forvaltning. Der informeres særskilt om, hvilke hensyn besøgende skal tage til de udsatte dyr, for at få en god oplevelse i naturnationalparken. Der etableres vandreruter med udgangspunkt i nærheden af hovedindgangene og ved de tre hovedindgange, hvor det er relevant, bliver der desuden adgang til et udsigtspunkt.

Ved alle hovedindgange etableres parkeringspladser med mulighed for, at en turistbus kan vende/køre rundt. Parkeringspladserne placeres uden for naturnationalparken eller hegnes, så der ikke er adgang for kreaturer og heste. På lidt længere sigt kan der vise sig behov for, at der etableres toiletfaciliteter ved hovedindgangene.

En af hovedindgangene er foreslået placeret ved Fosdalgaard, der ligger uden for naturnationalparken i en afstand af ca. 350 meter fra afgrænsningen. Fosdalgaard er ejet af Naturstyrelsen, og Jammerbugt Kommune driver naturskole på stedet. Ved at placere en hovedindgang ved Fosdalgaard sikres synergien mellem naturnationalpark og naturskole samtidig med, at naturnationalparkens arealer neden for Lien oplevelsesmæssigt bindes sammen med Fosdalen og naturen oven for kystskrænten. Det skal aftales nærmere med Jammerbugt Kommune, om den vestligste hovedindgang kan placeres ved Fosdalgaard.

Ud over de 4 foreslåede hovedindgange bliver der adgang til naturnationalparken fra i alt ca. 30 stilåger, der giver adgang for gående og cyklende og ca. 15 ridelåger, som ryttere kan passere, uden at skulle stå af hesten.

Hovedindgange og låger er placeret efter rådgivning fra den lokale projektgruppe.

Et af indsatsområderne i naturnationalparken er at skabe en mere naturlig hydrologi, end der er i dag. Det betyder, at områder i naturnationalparken over år bliver vådere, og at nogle veje og stier bliver mindre farbare end i dag. Nogle veje og stier forventes at forsvinde helt, efterhånden som skovningerne af ikke hjemmehørende træarter afsluttes. Naturstyrelsen vil løbende etablere stier og eventuelt boardwalks, der tillader adgang til naturnationalparken.

De nationale ruter Nordsøstien og Hærvejen og den regionale rute Kystsporet løber alle igennem naturnationalparken. Det vil de fortsat gøre. I tilknytning til ruterne ligger midt i naturnationalparken shelterpladsen Ajs Holes Plads. Shelterpladsen er velbesøgt, særligt af cykelturister, der overnatter på pladsen. Ajs Holes Plads fastholdes som shelterplads i naturnationalparken.

Reglerne for offentlighedens færdsel i naturnationalparken er de samme som reglerne for færdsel på de statsejede arealer i dag, så i store træk vil mulighederne for friluftsliv være som i dag. Der er dog enkelte organiserede aktiviteter, der kan være i konflikt med prioriteringen af vild natur og biodiversitet eller ikke vil være forenelige med, at der udsættes kreaturer og heste i naturnationalparken. De forventeligt få aktiviteter, der på baggrund af en konkret vurdering ikke længere kan gennemføres i området, søges i samarbejde med arrangørerne henvist til andre af Naturstyrelsens nærliggende arealer. Nye udsigtsplatforme, nye stier og en helt ny riderute rundt om naturnationalparken vil omvendt forbedre muligheden for at opleve naturen i naturnationalparken.

Der er lagt op til, at der udsættes heste i Naturnationalpark Tranum. Med udsættelse af heste planlægges der derfor en ca. 50 km lang riderute uden for heget hele vejen rundt om naturnationalparken – også langs kysten. I forbindelse med rideruten anlægges en ny shelterplads med tilknyttet hestefold. Set sammen med en eksisterende shelter, hvor der etableres hestefold og to lokale campingpladser, der begge har rideturisme som forretningsområde, vil rideruten give mulighed for, at ridende kan planlægge en flere dages tur rundt om naturnationalparken.

Rideruten planlægges endeligt i samarbejde med brugerne i løbet af 2022, og ses derfor ikke på kort 10. Visse steder skal ruten gennem områder, der – særligt om vinteren – kan være våde. Der kan derfor være passager, der ikke er farbare året rundt, hvilket er et kendt forhold i området.

Ud over at anlægge en ny riderute rundt om naturnationalparken, er der ridemuligheder på Naturstyrelsens arealer, der støder op til naturnationalparken.

Planerne for rideruten uden for heget og for placering af ridelåger er fastlagt efter rådgivning fra lokale interessenter.

Af hensyn til græsningsdyrene og sårbar natur arbejder Naturstyrelsen med i alt seks områder, betegnet som stilleområder, i naturnationalparken, hvor besøgendes færdsel søges begrænset. I alt er der tale om ca. 340 ha. Hjortevildtet har brug for områder uden forstyrrelse, og særligt de fladvandede vådområder på klitheden huser sjældne arter af planter, insekter og fugle, som ikke tåler for megen uro. Krondyrenes adfærd påvirkes bl.a. af fødemuligheder, forstyrrelser og egnede opholdsområder (læ, ly og skjul). For at understøtte krondyrgræsning i naturnationalparken kan forvaltningen fokusere på at påvirke krondyrenes adfærd ved hjælp af bl.a. etablering af stilleområder, hvor

Stilleområder

Der vil i forbindelse med forvaltning af Naturnationalparker være behov for at etablere områder, hvor de udsatte dyr og naturligt forekommende hjortearter kan finde ro.

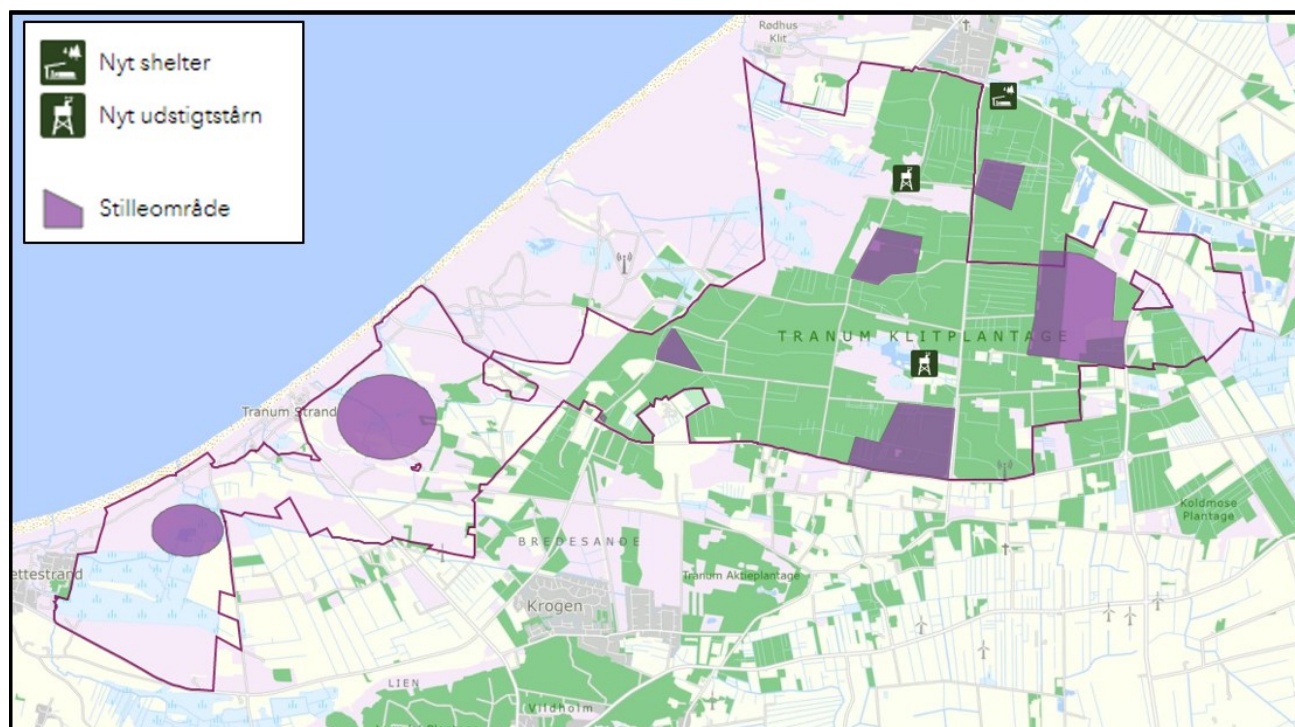
I områderne vil der ikke blive etableret friluftsfaciliteter i form af fx shelters, bålhytter, afmærkede ruter mm. Desuden kan eksisterende veje og stiforløb inden for områderne søges nedlagt eller omlagt. Til gengæld forventes det, at etablering af friluftsfaciliteter uden for stilleområderne vil motivere brugerne til at færdes uden for stilleområderne.

Adgang til og ophold i stilleområderne vil jf. Naturbeskyttelsesloven stadig være tilladt.

I forbindelse med Naturstyrelsens konkrete vurdering af tilladelseskrævende aktiviteter i den enkelte naturnationalpark, vil der bl.a. indgå de nødvendige naturhensyn og hensyn til de udsatte dyr herunder påvirkning af dyrene i stilleområderne.

krondyrene kan finde ro. Stilleområderne vil bidrage til at styre krondyrenes færdsel og til at opnå en mere naturlig adfærd med en højere grad af dagaktivitet. Stilleområderne vil omfatte både lysåbne og skovbevoksede arealer. For at mindske omfanget af forstyrrelser søges eksisterende veje og afmærkede stier i stilleområderne nedlagt, men områderne vil fortsat være åbne for fladefærdsel.

Derudover kan strategisk placerede friluftsfaciliteter (herunder stiforløb m.m.) koncentreret med udgangspunkt i hovedindgangene og uden for stilleområderne være med til at påvirke krondyrs bevægelsesmønster – herunder fremme fødesøgningen inden for naturnationalparken.

Kort 10. Friluftsmæssig infrastruktur i naturnationalparken. Der vil desuden blive etableret nye ruter og stier (vandrerute, cykelrute, riderute mm.). Placeringen af disse indgår ikke på kortet, da den detaljerede placering først sker i forbindelse med den kommende proces.

2.2.5 Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger

De endelige vurderinger ift. trafiksikkerheden sker i en særskilt trafiksikkerhedsrevision i løbet af 2022, hvor kommune, politi og andre relevante myndigheder inddrages.

En række forhold vil dog have særlig opmærksomhed:

- De offentlige vejes forløb i naturnationalparken, herunder
 - Placeringen af færste og adgang for gående, cyklende og ridende
 - Hastighedsdæmpning
- Hegnets placering på strækninger, hvor det løber langs offentlig vej, herunder
 - Afstanden mellem hegn og vejbane
 - Oversigtsforhold
- Trafiksikkerhed og oversigtsforhold i vejkryds, herunder

- Hegning i krydset
- Ridesti langs offentlig vej, herunder
 - Afstand til vejbanen
 - Mulighed for at hegne mod vejen
 - oversigtsforhold

2.2.6 Tiltag på tilgrænsende arealer

Der er i forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Tranum mulighed for at kompensere for ændrede vilkår for friluftslivet på arealer uden for naturnationalparken.

Naturnationalpark Tranum er nabo til Blokhush, Langdalen, Fosdalen og Svinkløv Plantager, der alle rummer gode muligheder for såvel den stille naturoplevelse som mere actionprægede aktiviteter. Behovet for at etablere nye faciliteter uden for naturnationalparken vurderes af Naturstyrelsen som begrænsede, og knytter sig først og fremmest til ridning og ryttere. Der er i området en stor rideskole, der primært rider military, og derfor rider meget i skoven, to naturrytterforeninger, et ridecenter og mange uorganiserede ryttere. Selvom etableringen af naturnationalparken ikke i sig selv begrænser muligheden for at kunne ride i området, foreslås en række tiltag på tilgrænsende arealer, der giver rytterne bedre mulighed for at ride uden for indhegningen:

- Der forventes etableret en riderute hele vejen rundt om naturnationalparken. Dele af ruten kommer til at forløbe på tilgrænsende statsejede arealer.
- Muligheden for at ride på den del af Naturstyrelsens arealer i Tranum Klitplantage, der ikke er en del af naturnationalparken, synliggøres
- Der anlægges shelterplads med hestefold på Naturstyrelsens areal, men uden for naturnationalparken
- Sammenhængen for ryttere mellem Blokhush Plantage og Naturnationalpark Tranum forbedres, hvor det er muligt (på Naturstyrelsens arealer)
- Der søges etableret en riderute fra Rødhusvej via Rødhus Klit til stranden
- Understøtte og afsøge mulighederne for at fx tilladelseskrevende aktiviteter i større omfang kan gennemføres

Tranum Landsbyråd har præsenteret en idé om, at udsigtstårnet i Langdalen Plantage kan anvendes i formidlingen af Naturnationalpark Tranum. Mulighederne for at udsigtstårnet indgår i formidlingen af naturnationalparken undersøges nærmere.

2.3 Naturgenopretning og andre initiativer i området

Det væsentligste virkemiddel i naturnationalparken er, inden for et stort sammenhængende ydre hegn, at udsætte store og forskelligartede planteædere, som med et minimum af forvaltning skal helårsgræsse arealerne, og hvor tilskudsfodring som udgangspunkt ikke anvendes. De tiltag, som er beskrevet i de følgende afsnit, skal ses som supplerende virkemidler, som på kortere sigt skal være med til at understøtte forholdene for biodiversiteten ved at genoprette naturlig hydrologi, foretage veteraniseringer og øge mængden af dødt ved samt udfase udbredelsen af ikke-hjemmehørende nåletræer, bekæmpe invasive arter m.v. Med andre ord sættes der ind med initial-indsatser, så der hurtigst muligt skabes velegnede økologiske forhold for biodiversiteten for at understøtte, at der fremadrettet vil være færrest mulige forvaltningsindgreb.

Da mange års forstlig drift har skabt en høj grad af ensartethed i bevoksningerne, er det nødvendigt ved strukturfældninger, at skabe både rumlig og artsmæssig variation. Disse fældninger vil i naturnationalparkens etableringsfase være omfattende og i lighed med ved indfasning af urørt skov, vil træeffekterne fra ikke-hjemmehørende nåletræer blive taget ud af skoven og solgt. Den gradvise udfasning af ovennævnte nåletræsbevoksninger planlægges udført over en 25 årig periode, hvorfor der ikke forventes sandflugt. Strukturfældninger er et bredt fagligt begreb, der dækker indgreb, der har til formål at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling. Strukturfældninger kan f.eks. være markant reduktion i antallet af træstammer (kaldet stamtalsreduktion) i yngre og mellemaldrende bevoksninger. Det er bevoksningstyper, der ellers ville udvikle sig til monotone, mørke og tætte bevoksninger, og som først ved træernes død og generelle forfald vil udvikle sig mere naturligt og gavne biodiversiteten ved at skabe forskellige levevilkår i form af lys/skygge, forskellig fugtighed, næringsstoffer i jordbunden m.v. Strukturfældninger kan også være fældning i ældre bevoksninger målrettet udvalgte træer, for at fremme den aldersmæssige, artsmæssige og rumlige variation – og for at skabe lys og øge andelen af dødt ved. Strukturfældninger gennemføres således, at de træer, som har størst biologisk værdi, bevares, mens træer med lavere biologisk værdi fældes. Det vil typisk være træer uden krogede grene, huller eller løs bark.

2.3.1 Genopretning af naturlig hydrologi

Et af hovedgrebene i etableringen af naturnationalparker i Danmark er, at der skal skabes så naturlig hydrologi som muligt, altså at så mange grøfter og dræn som muligt skal lukkes, og at vand skal bevæge sig frit i landskabet, herunder både grundvand og overfladevand. Herved skabes langt flere våde områder og langt flere overgangszoner mellem vådt og tørt. Mange arter af både planter, insekter og fugle er afhængige af vand i landskabet, og særligt overgangszonerne er af stor betydning for biodiversiteten.

Naturnationalpark Tranum er i sin fulde udstrækning beliggende på hævet havbund. Enkelte klitformationer bryder et ellers helt fladt område, og grundvandsstanden står naturligt højt. Området er præget af mange og dybe grøfter, der har været nødvendige for, at man har kunnet opdyrke arealerne, såvel landbrugs- som skovbrugsmæssigt.

En igangværende hydrologisk forundersøgelse for Naturnationalpark Tranum fastslår, at der i alt i naturnationalparken er ca. 150 km grøfter. Heraf kan 90-100 km nedlægges, uden det vil få indflydelse på vandafløden ved naboer, bebyggelse eller vigtig infrastruktur. Enkelte steder er der behov for en nærmere analyse af forholdene, før grøfter og dræn nedlægges.

I forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Tranum skal der fældes og fjernes mange kubikmeter træ fra arealer i klitplantagen, og det vil være nødvendigt, at arealer, der er bevokset med sitkagran, contortafyr, omorika og fransk bjergfyr, holdes fri for vand i en årrække. Genopretningen af naturlig hydrologi i Naturnationalpark Tranum kommer derfor til at strække sig over en længere periode (op til 25 år) og vil blive gennemført i takt med, at de bevoksede arealer med sitkagran, omorika m.fl. ryddes.

De projekter, der kan realiseres umiddelbart, og som vil blive realiseret i løbet af en kort årrække er beskrevet nærmere her:

1. Nedlæggelse af grøfter mellem Slettestrand og Lerup Strandvej

Området er et naturområde med et grøftesystem, der afvander fra Lerup Strandvej mod sydvest til Slettestrand. Hovedparten af grøftesystemet nedlægges, og dermed etableres et stort område med mere naturlig hydrologi. En terrænnær grøft, der i den vestligste del af arealet beholdes af hensyn til sommerhusene, der ligger nærmest.

2. Nedlæggelse af grøfter mellem Lerup Strandvej og Sandmosevej

Området består hovedsagligt af lysåben natur iblandet mindre bevoksede områder syd for Tranum Klit Camping.

De to vestligste vandløbsstrækninger, der løber ind i projektområdet, Krogsig og Hoffmanns vandløb er kommunevandløb med regulativ og kan ikke sløjfes/reguleres af afvandingshensyn. For at sikre afvandingen langs Strandvejen bibeholdes vejgrøfterne. Sidegrøfter nedlægges.

Langs Tranum Klit Skolevej bibeholdes den dybe vejgrøft for at sikre afvanding fra vejen til ejendommen. Længere nede af samme strækning hæves bunden i grøften, da denne er unødvendig dyb og har stor hældning mod kysten.

Grøften lige syd for Tranum Klit Camping bibeholdes for at sikre afvanding fra campingpladsen og Tranum Klit Skolevej. Det udrettede stykke af grøfter tættest mod kysten nedlægges. Der er en lavning i terrænet lige vest for, og der er således mulighed for, at grøften genfinder sit naturlige forløb.

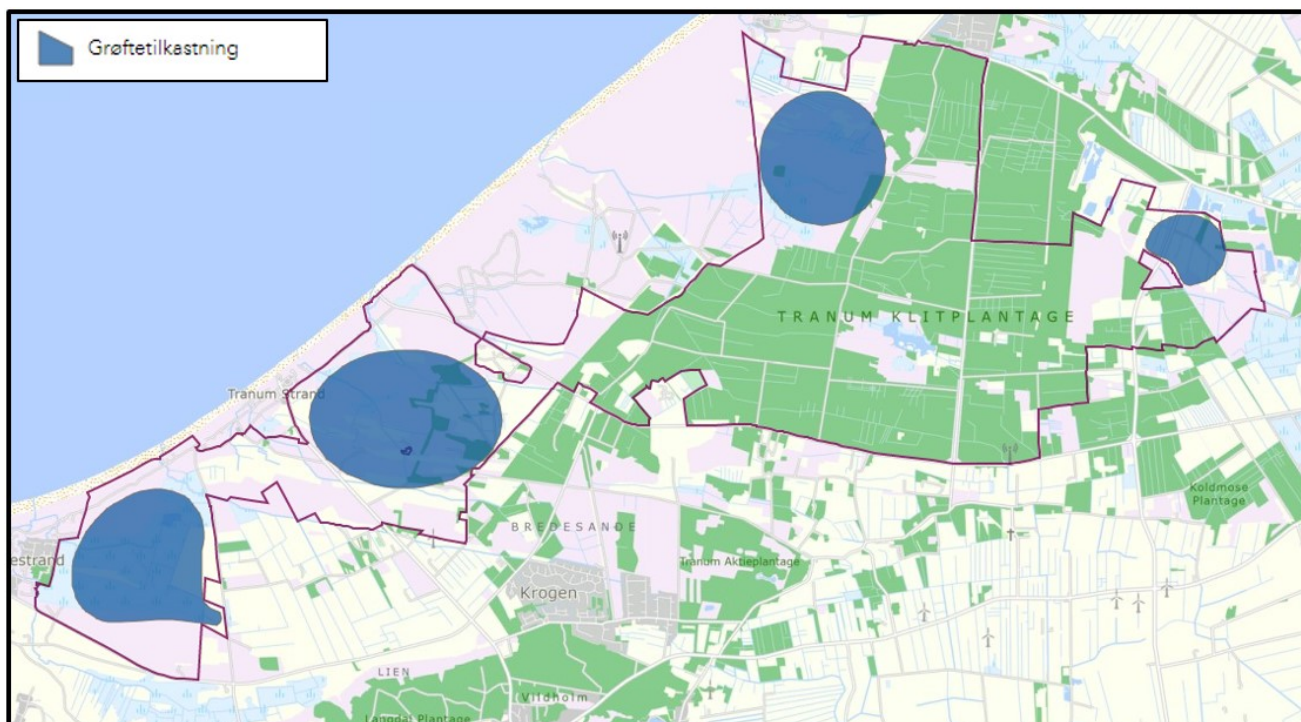
3. Nedlæggelse af grøfter i Storevandeområdet

Området er lysåben natur. Vandet i grøfterne i området strømmer fra øst mod vest til kysten. Grøfterne nedlægges generelt, dog bevares grøfterne umiddelbart syd for Rødhus Klit Camping for at sikre afvandingen fra campingpladsen.

4. Nedlæggelse af grøfter og etablering af et ca. 40 ha stort vådt område med tidvist vandspejl

En realisering af projektet kræver en nærmere undersøgelse af området og en projektering for et egentligt genopretningsprojekt.

Området er lavtliggende og består primært af lysåben natur (græssede fener). Vand strømmer til arealet fra sydvest. Fra nordvest tilføjer Tyvhulsgrøften, der løber igennem området, vand til arealet. Sidegrøfter til Tyvhulsgrøften nedlægges. Grøfter langs projektgrænsen og langs Halvrømmenvej bibeholdes. Det kan overvejes, om vandet fra graveområdet for hvidt sand skal pumpes mod øst og bidrage til højere vandstand i en eventuel sø.

Kort 11. Planlagte vådområdeprojekter. 4 større vådområdeprojekter er markeret på kortet. Den mere detaljerede placering af hydrologiprojekterne vil blive fastlagt i den videre proces.

2.3.2 Rydning af nåletræsbevoksninger

Ca. halvdelen af den bevoksede del af Naturnationalpark Tranum eller i alt ca. 625 ha er bevokset med de ikke-hjemmehørende træarter sitkagran, omorika, contortafyr og fransk bjergfyr. Et af hovedgrebene i etableringen af naturnationalparken er at konvertere disse arealer til lysåben skov med danske træarter som for eksempel eg, birk, skovfyr, pil og rødæl.

At omlægge 625 ha til ny skov er et stort indgreb, og processen forventes at strække sig op til 25 år, hvilket er i overensstemmelse med de overordnede retningslinjer for urørt skov. Udfasningen af ovennævnte nåletræsbevoksninger gøres gradvis over denne årrække, hvorfor der ikke forventes sandflugt.

Sitka-, omorika- og contortabevoksningerne er generelt monotone bevoksninger bestående af én træart i samme alder. Bevoksningerne renafrives – det vil sige, at alle træer fældes. Enkelte steder i bevoksningerne er der dog små lysninger, hvor hjemmehørende træarter som for eksempel skovfyr eller birk har fundet plads. Disse små holme bevares.

Sitka-, omorika- og contortabevoksningerne er med sine i alt ca. 580 ha et så dominerende element i skovstrukturen, at det er af stor betydning, hvordan konverteringen gribes an. Gamle skovfyrbevoksninger, der pludseligt fritstilles og eksponeres for sol og vind, er i risiko for at vælte, og hugstrækkefølgen er afgørende for, om det nuværende skovklima kan bevares.

Hugsten planlægges med udgangspunkt i følgende betragtninger:

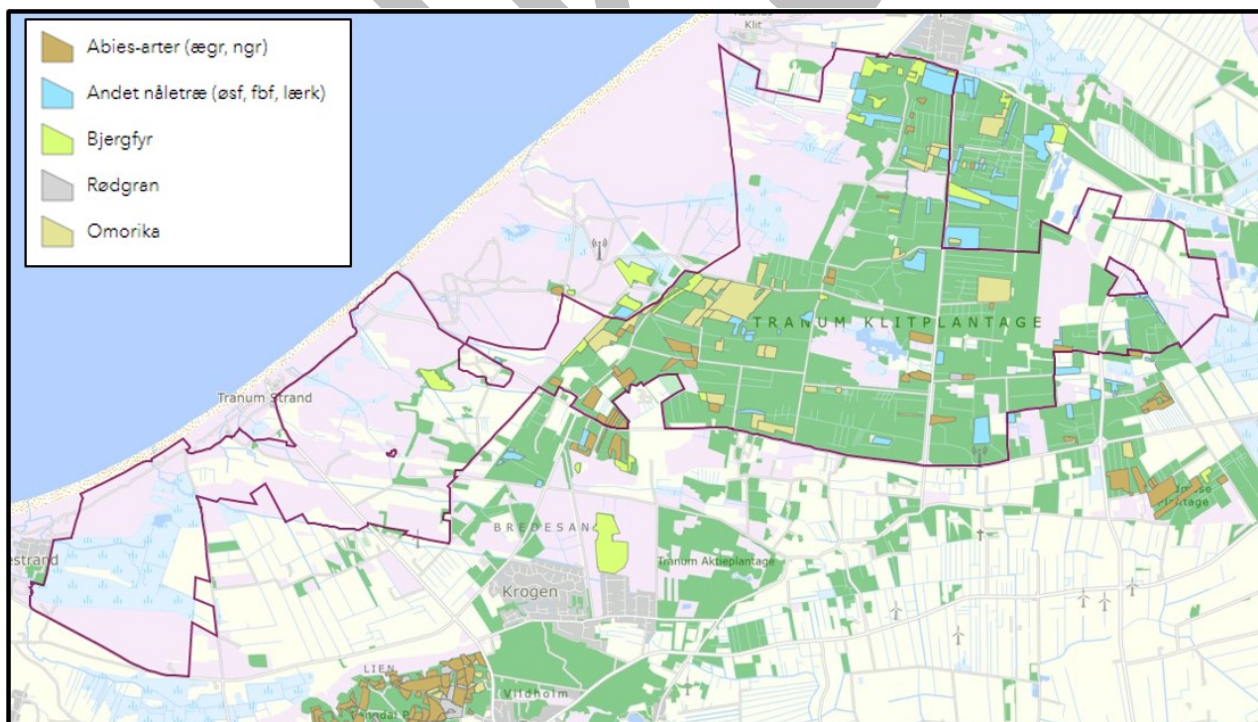
- Hugstrækkefølgen skal tage højde for, at eksisterende skov, der ønskes bevaret i etableringsfasen, langsomt fritstilles

- Geografiske områder gøres færdige samlet, og arealer, der indgår i planer om naturlig hydrologi, prioriteres
- Koglebærende bevoksninger fjernes først, så selvforyngelse begrænses

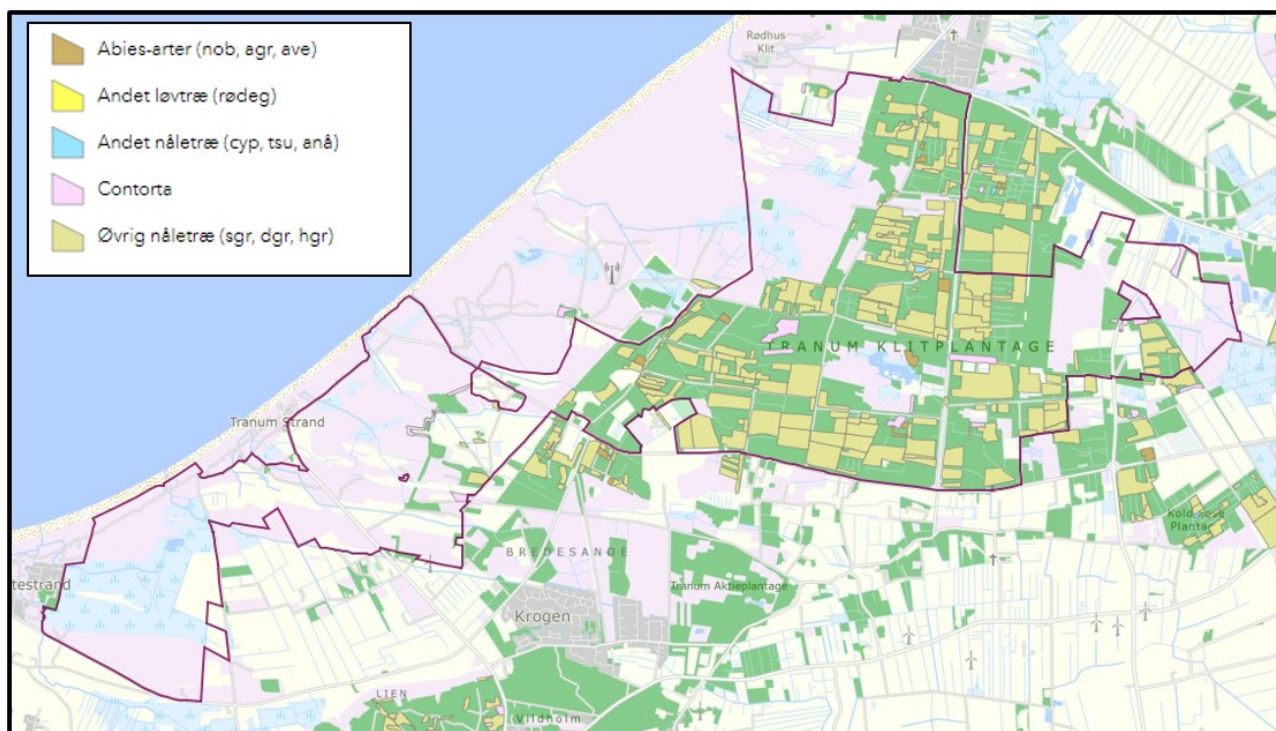
Det er forventningen, at nåletræsbevoksningerne over tid vil udvikle sig til en mosaik af lysåbne naturtyper og naturlig træopvækst af bl.a. birk. Såvel sitkagran som omorika og contortafyr selvforynger sig villigt i området. Der vil derfor i en årrække efter konverteringen være behov for at fjerne selvsået opvækst. Disse indgreb kan suppleres/kombineres med indsatser for at fjerne evt. større opvækst af invasive arter som glansbladet hæg, gyvel og rynket rose.

Ca. 45 ha i naturnationalparken er bevokset med fransk bjergfyr. Fransk bjergfyr sår ikke sig selv så villigt som sitkagran, omorika og contortafyr, og kan derfor behandles anderledes i konverteringsprocessen. I bevoksningerne af fransk bjergfyr fjernes 75 – 90 % af træerne på arealet. De tilbageværende træer skal være med til at bevare skovklimaet og hjælpe nye selvsåede eller plantede bevoksninger af danske træarter til at få fodfæste i områderne. Fransk bjergfyr udfases over tid.

For at hjælpe ny skov på vej plantes i alt op til 50 arealer af 0,1-1 ha størrelse med danske arter udvalgt efter lokaliteten. Plantningen vil være langt mere ekstensiv, end når der etableres plantninger i den naturnære skovdrift, der praktiseres i området i dag. Plantningerne vil tage udgangspunkt i et ønske om, at den nye skov skal være varieret i forhold til træ- og buskarters alder og tæthed samt hjemmehørende arter, som naturligt bør forekomme på lokaliteten, men som kun meget sparsomt er forekommende på arealerne i dag. Det vil i et vist omfang være nødvendigt midlertidigt at opretholde skovhegn omkring nyeetablerede løvtræsplantninger indtil, at et passende antal træer er over bidhøjde for hjortene samt de udsatte stude og heste.

Kort 12. Forekomsten af den potentielt hjemmehørende rødgrøn samt andre europæiske træarter der ikke er hjemmehørende i Danmark. Abies-arter dækker over alm. ædelgrøn (ægr) og normannegrøn (ngr) og Andet nåletræ dækker over østrigsk fyr (øsf), fransk bjergfyr (fbf) og lærk.

Kort 13. Forekomsten af oversøiske træarter. Abies-arter dækker over nobils (nob), grandis (agr), abies veitchii (ave); andet løvtræ omfatter rødeg; Andet nåletræ omfatter cypres (cyp), tsuga (tsu) og langnålet ædelgran (anå) og Øvrig nåletræ omfatter sitkagran (sgr), douglas (dgr) og hvidgran (hgr). I Naturnationalpark Tranum er forekomsten af douglas og hvidgran meget beskeden, hvorfor kategorien Øvrig nåletræ stort set er identisk med forekomsten af sitkagran.

2.3.3 Bekæmpelse af invasive arter

Glansbladet hæg er et lille, nordamerikansk træ, der trives på sandet jordbund og tåler stærk vind og tørke. Planten er massivt tilstede særligt i de bevoksede dele af Naturnationalpark Tranum. Den invaderer gerne heder og overdrev, og truer således disse naturtyper. Planten er invasiv og uønsket i naturnationalparken.

Bekæmpelsen af glansbladet hæg er allerede en prioriteret indsats i naturnationalparken. Bekæmpelsen forventes som udgangspunkt at foregå maskinelt, og det er forventningen, at der af hensyn til naturtyper og truede arter kan blive behov for regelmæssigt at gennemføre bekæmpelse.

Der er i dele af naturnationalparken større og mindre områder med rynket rose. Rosen er invasiv og uønsket i naturnationalparken. Rynket rose bekæmpes i Naturnationalpark Tranum ved græsning, slåning eller opgravning. Udviklingen i udbredelsen følges nøje, særligt på arealer, der tidligere har været sommergræsset, og bekæmpelsen tilpasses udviklingen.

Enkelte steder i naturnationalparken er der arealer bevokset med japansk pileurt. Japansk pileurt skygger den naturlige vegetation ihjel og forringer de landskabelige og rekreative værdier, når den omdanner lysåbne arealer til tætte uigennemtrængelige bevoksninger. På grund af plantens omfattende rodnet og kraftige vækst er den besværlig at bekæmpe. I naturnationalparken er det planen at grave planten op, alternativt at skygge den væk ved at dække planten ned med fiberdug i en flerårig periode.

2.3.4 Biodiversitetsfremmende tiltag

De biodiversitetsfremmende tiltag, der arbejdes med i Naturnationalpark Tranum, er indsatser, der skal føre en biotop tilbage mod en naturlig tilstand eller erstatte naturlige processer, der ikke længere finder sted. Der vil først og fremmest blive arbejdet med biodiversitetsfremmende tiltag i etableringsperioden.

- Sommergræsning i indre hegn
I de første 2-4 år forventes de udsatte kreaturer og heste ikke at kunne bidrage med et græsningstryk, der kan holde uønsket vegetation væk fra alle lysåbne arealer i naturnationalparken. Derfor bevares enkelte eksisterende indre hegn, så sommergræsning midlertidigt kan fortsættes på særligt følsomme områder.
- Døende og dødt ved
Veteranisering er bevidste skader på stående træer, der sætter gang i en langsom nedbrydning af træerne, og som derved accelererer forekomsten af dødt ved i naturnationalparken. Veteranisering kan foretages på flere måder; beskadigelse af barken, skæring af hulninger i stammen eller basal brænding af træet. Døende eller dødt ved i skoven er til glæde for svampe, insekter og fugle. Døende og dødt ved af hjemmehørende træarter er i en biodiversitetssammenhæng klart at foretrække, men da store partier i naturnationalparken er bevokset af sitkagran og contortafyr, efterlades i naturnationalparkens etableringsperiode også dødt ved af ikke hjemmehørende træarter.
- Hjemmehørende, blomstrende træer og buske
De blomstrende træer og buske ville have en langt mere fremtrædende plads i en vildere natur i naturnationalparken. Derfor prioriteres hjemmehørende, blomstrende træer og buske, når der laves indplantninger i forbindelse med hugsten af ikke hjemmehørende træarter.
- Strukturforbedringer på tidligere dyrkede arealer
I forbindelse med opdyrkningen af hedearealerne bag den yderste klitrække er overfladen blevet udjævnet og bevoksningen blevet monoton. Ved at rode lidt i jorden; lave skrab, der giver flere fugtige lavninger, lave små pletter af bart sand og lave flere små vandhuller forbedres vilkårene for mange arter, der naturligt er knyttet til området.
- Strukturhugst i skovfyr
Langt de fleste bevoksninger af hjemmehørende træarter i naturnationalparken er lysåbne og varierede, men enkelte bevoksninger af særligt skovfyr er ensaldrende, tætte og forholdsvis mørke. I disse bevoksninger er det intentionen at arbejde med variation i bevoksningens struktur, for eksempel ved at fælde grupper af træer, så der opstår lysninger i bevoksningen eller ved at indplante andre arter i dele af bevoksningen. Dødt ved fra hjemmehørende træarter efterlades i udgangspunktet i naturnationalparken til naturligt forfald. Der kan visse steder i skovfyrbevoksningerne være behov for – af hensyn til biodiversiteten – at udtage træ fra bevoksningerne.

Der er i dette udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum ikke på nuværende tidspunkt taget stilling til omfanget og placeringen af forskellige biodiversitetsfremmende indsatser såsom veteranisering, indplantning af hjemmehørende buske og træer, bekæmpelse af invasive arter mm. Dette planlægges der for i den videre proces og indsatserne vil blive indarbejdet i det endelige materiale, der forventes sendt i høring foråret 2022.

2.3.5 Forventede klimaeffekter

Effekterne af etablering af en naturnationalpark i forhold til klimaforhold, herunder drivhusgasser, er komplicerede og vanskelige at kvantificere. Der er flere forhold, som skal tages i betragtning. Der forventes at ske en reduktion i kulstoflageret som følge af fældninger af ikke hjemmehørende arter og en reduktion i optag pga. en forventelig større andel af lysåbne arealer, men der vil også ske en forøgelse af kulstoflageret de steder, hvor der i dag er hjemmehørende træarter. På længere sigt vil der forventeligt indstille sig en ligevægt mellem optag og udslip af CO₂, fordi skovene ikke længere drives, og mens gamle træer nedbrydes og frigiver CO₂ vil nye vokse op og optage CO₂. I en dreven skov vil kulstoffet i træ kunne lagres i træprodukter, mens nye træer tager deres plads og optager mere CO₂. I NNP vil der ikke kunne skoves træer, som fx kan substituere mere klimabelastende materialer som beton og jern. Dertil kommer effekten af en øget forekomst af vådområder. Når arealer sættes under vand, vil der ske en mindsket udledning af nogle drivhusgasser og øget udledning af andre – dertil kommer en mindre negativ effekt i form af en mindre opbygning af biomasse over jorden i de områder, der sættes vand på. Den samlede effekt af at sætte arealer under vand forventes at være begrænset.

Det er dog forventningen, at man som følge af overgangen til naturnationalpark vil opleve en samlet set negativ effekt på optaget af CO₂.

3 Overordnede retningslinjer for forvaltning

3.1 Udviklingsmål

Naturnationalpark Tranum har ikke et fast defineret udviklingsmål, da den løbende vil ændre sig. Der er tale om områder, som har forudsætning for en vildere natur med en dynamisk udvikling, der kan bidrage til en øget biodiversitet. Områderne vil generelt udvikle sig til varierede skovlandskaber, hvor grænsen mellem skov og åben natur udviskes. Der vil være et naturligt græsningstryk – af både "browsere" og "græssere". Græsningen vil ske som helårsgræsning som udgangspunkt uden tilskuds fodring, men vil variere i intensitet både geografisk og tidsmæssigt. Denne græsning vil være medvirkende til opbygning af en varieret skovstruktur og skabe varierede overgangszoner mellem lysåben og mere skygget natur. Naturen i Naturnationalpark Tranum vil i højere grad være præget af fugtige områder, da den naturlige hydrologi er søgt genoprettet. Der vil generelt være meget dødt ved. Der vil således blive skabt en lang række forskellige biotoper, der kan udgøre levestedet for en varieret flora og fauna.

I Naturnationalpark Tranum vil der fortsat være gode muligheder for, at befolkningen kan opleve en rig og varieret natur.

Der vil være én stor hegning på op mod 2.800 ha med vildgræsning af krondyr, dådyr, kreaturer og heste. Græsningen vil bidrage til at opretholde og give nye muligheder for den lysåbne natur. Områdets karakteristiske mosaik af skov og vådområder vil fortsat være levested for et meget stort antal sjældne og truede planter, dyr og svampe. Området rummer store landskabelige, naturmæssige og rekreative værdier.

3.2 Principper for forvaltning af de udsatte dyr

Naturstyrelsen sikrer, at der i naturnationalparken føres et proaktivt tilsyn med besætningerne, og at der er de rette faglige kompetencer til at passe dyrene, herunder tilknyttet tilsynsførende dyrlæger, så der

gennemføres løbende tilsyn og udarbejdes skriftlige dyrlægerapporter. Naturstyrelsen vil i samarbejde med Fødevarestyrelsen og relevante eksperter og interessenter udarbejde et forsknings- og erfaringsbaseret overvågningssystem til bedømmelse af dyrenes sundhedstilstand (huldscore), som styrelsen vil anvende på de udsatte dyr. I forlængelse af overvågningen fastsættes klare retningslinjer for håndteringen af de udsatte dyr, herunder udarbejdelse af proaktive forvaltningsplaner i forhold til dyrenes fødegrundlag, som dækker alle årstider, hvor der tages højde for fødegrundlaget både generelt og i definerede risikoperioder. Disse retningslinjer/forvaltningsplaner vil indgå i ansøgningen til Fødevarestyrelsen om dispensation fra relevante bestemmelser i Dyrevelfærdsloven. Huldscore skal være en del af forvaltningsplanerne. Med henblik på sikring af dyrevelfærden, udarbejdes en beredskabsplan for håndtering af dyrene i særligt kritiske situationer. De tiltag, der kan indgå i en beredskabsplan, er beskrevet i faktaboksen nedenfor og vil følge de retningslinjer, som fremgår af den handlingsplan for tilsyn med helårsgræsning på Naturstyrelsens arealer, som blev oversendt til Folketinget den 15. april 2021. I forbindelse med udarbejdelse af beredskabsplanen vil de beskrevne tiltag blive konkretiseret yderligere.

I Naturnationalpark Tranum er hensynet til dyrevelfærden i forvaltningen af de udsatte dyr afgørende. Generelt forvaltes de udsatte dyr så lidt som muligt, og som udgangspunkt tilskudsfores ikke – undtagen ved udsigt til, at det ikke er muligt at afhjælpe fødemangel ved f.eks. bestandsreduktion eller ved at flytte dyrene. Tilsvarende forhold gør sig gældende i forhold til adgang til vand f.eks. i forbindelse med længerevarende perioder med tørke eller frost. Målsætningen er, via en proaktiv bestandsregulering, at sikre en hensigtsmæssig balance mellem dyretæthed og naturgrundlag. Derudover udarbejdes der senest 2 år efter, at dyrene er sat ud en særskilt evaluering af velfærden for de udsatte dyr, hvilket vil fungere som et supplement til det løbende tilsyn med dyrene.

Dyrene skal kun undtagelsesvist håndteres af mennesker, og forventningen er, at de derved bevarer deres naturlige skyhed. Hvis enkelte dyr udviser opsøgende eller aggressiv adfærd, aflives eller fjernes disse. Der iværksættes en fokuseret formidlingsindsats for at sikre en hensigtsmæssig adfærd hos brugerne af arealerne – herunder forbud mod fodring.

De udsatte dyr holdes så ekstensivt som muligt inden for rammerne af den eksisterende lovgivning på veterinærområdet med henblik på, at dyrene kan udføre deres nøglefunktioner i økosystemet. Det er hensigten, at tilsynet med de udsatte dyr vil ske på bestandsniveau. Fastlæggelse af vilkår om jævnligt tilsyn på bestandsniveau vil ske på baggrund af dispensationer fra de respektive myndigheder. I risikoperioder (bl.a. hård frost og længevarende tørke) forventes tilsynet at ske hver anden dag eller hyppigere.

Kreaturer skal efter gældende lovgivning mærkes – herunder afkommet.

Beredskabsplan

Følgende tiltag – ud over bestandsregulering og flytning af dyr - kan bringes i spil og eventuelt anvendes simultant:

- Etablering af mindre frahegninger på 1-3 ha som kan åbnes ifm. perioder med særlig fødemangel. Frahegningerne flyttes med fx 5-7 års mellemrum og kan dermed skabe en strukturel variation med forskellige tilgroningsstadier.
- Fældning af træer, hvor dyrene vil kunne æde knopper, kviste, bark mm. Træerne vil efterlades og dermed skabe mere dødt ved i skovbunden
- Etablering af aflastningsarealer uden for naturnationalparken. Under helt særlige forhold vil dyrene i en kortere periode kunne sluses ud på disse arealer.
- Tilskudsfodring

Dyrene i Naturnationalpark Tranum er under det lovpligtige tilsyn, bl.a. for at sikre dyrenes sundhed og velfærd og herunder også for at leve op til anmelddepligten for alvorlige husdyrsygdomme (bl.a. mund- og klovsyge, kogalskab og bluetongue) og for at kunne iværksætte hurtig og effektiv bekæmpelse af sygdomme. Som udgangspunkt foretages ikke behandling af de udsatte dyr (f.eks. ivermectin-præparater mod indvoldsorm), hvor dyrene i stedet aflives eller fjernes, hvis der konstateres problemer i forhold til de enkelte individers sundhed og trivsel.

I henhold til gældende lovgivning, skal ådsler af de udsatte dyr indsamles og bortskaffes efter reglerne om animalske biprodukter. Muligheder for anlæg af kadaverpladser eller mulighed for at efterlade de udsatte dyr, hvor de dør, undersøges i samarbejde med veterinærmyndighederne.

De udsatte dyr i Naturnationalpark Tranum foreslås at omfatte kreaturer (stude) og heste (vallakker) (se afsnit 2.2.2), som i samgræsning med den naturlige bestand af krondyr og dådyr vil udgøre det samlede græsningstryk.

I opstarten vil bestandene være forholdsvis små, og behovet for reduktion eller indgriben vil være knyttet til konkrete sygdomstilfælde eller skader på dyrene. I samarbejde med veterinærmyndighederne udvikles en protokol for tilsyn, helbreds vurdering og huldscore (vurdering af de udsatte dyrs ernæringstilstand og generelle trivsel), således at det sikres, at fødegrundlaget i området kan understøtte de voksende bestande.

Reduktion af bestandene vil kunne ske på forskellig vis afhængigt af dyrearten og baggrunden. På baggrund af den løbende overvågning af udviklingen i naturen vurderes det, om afgræsningen fungerer hensigtsmæssigt, eller om der skal justeres i den relative sammensætning af de udsatte dyr, og om det samlede græsningstryk ikke vurderes at skade beskyttede naturtyper og arter. Hvis græsningstrykket bliver for højt og/eller sundhedstilstanden vigende, kan der udtages enkelt dyr ved direkte afskydning.

Områdets bæreevne vurderes årligt efter vækstsæsonen på baggrund af vurdering af bestandsstørrelse, tilgængelig fødemængde og gennemsnitlig huldscore. Hvis områdets bæreevne vurderes ikke at kunne sikre mod dødelighed grundet fødemangel i løbet af vinteren, reguleres bestandsstørrelsen herefter markant (for kron- og dådyrs vedkommende i henhold til gældende jagtlovgivning) – **inden** områdets bæreevne overstiges, så der opstår udfordringer med fødemangel. I samarbejde med relevante forskningsinstitutioner udvikles en manual, der skal anvendes til at vurdere behovet for og omfang af en evt. bestandsreduktion. En sådan manual forventes at indeholde parametre som aktuelle huldscore, bestandsstørrelse samt tilgængelig fødemængde. Manualen vil følge de retningslinjer, der indgår i handlingsplanen for tilsyn med helårsgræsning på Naturstyrelsens arealer, der udarbejdes i 2021 – hvilket bl.a. omfatter skærpet dyrlægetilsyn. Der kan udtages dyr til anvendelse i andre naturprojekter. Bestandsreduktionen bør have et sådant omfang, at de naturlige fluktuationer i græsningstryk afspejles således, at skovenes regenerationsmuligheder i perioder fremmes. En sådan forvaltning vil bidrage til et over tid vekslende browser-græsningstryk, svarende til hvad der ville være naturligt i et skovgræsnings-økosystem.

Som udgangspunkt forudses et stort behov for 'browser' (via den naturligt forekommende bestand af krondyr) i fasen, hvor den tidligere produktionsskov skal konverteres til en mere lysåben græsningsskov – naturen vil arbejde imod med massiv succession/indvandring af især birk på de nye lysåbne arealer. Efter en årrække vil studenes græsningsstrategi skulle spille en større rolle, ved at holde de nye lysåbne arealer åbne og vedligeholde de eksisterende enge og sletter. Der kan således opstå et behov for at justere balancen mellem 'browser' og 'græssere' ved f.eks. at reducere antallet af krondyr og udsætte flere kreaturer. De biodiversitetsmæssige effekter af de græsædende dyr skal løbende evalueres. På længere sigt skal det således igen vurderes hvilke dyr, der bedst understøtter naturen i Naturnationalpark Tranum.

Tabel 4 i afsnit 2.2.2 angiver et bud på scenarium i forhold til bestandsstørrelser og græsningstryk. Scenariet er baseret på et estimeret samlet græsningstryk på ca. 40 kg dyr/ha. Dette græsningstryk er forholdsvist lavt ift. de anbefalinger om naturligt græsningstryk, som gives i rapporten "Biodiversitetseffekter af rewilding"⁴. Baggrunden for at sigte mod den lave ende er, at naturnationalparken ligger i et i jordbundshenseende næringsfattigt område, og at store dele af området har begrænset græsningspotentiale, fordi området i en del år fremad fortsat vil domineres af de hidtil forstligt drevne bevoksninger af højskov.

Græsningstrykket og browser/græsser fordelingen skal nøje følges i de første år, hvor bestandene udvikler sig, og erfaringerne fra denne overvågning skal bruges til en justering/reduktion af bestandene af store "græssere". Det er muligt, at områdets bæreevne på langt sigt kan ligge højere end ca. 40 kg/ha.

Stabile bestande er ikke et mål i sig selv, idet fluktuationer i bestandsstørrelser og sammensætninger har vigtig indvirkning på biodiversiteten. Da hverken hestebestanden eller kreaturbestanden er reproducerende, må den ønskede variation i græsningstryk sikres gennem fluktuationer i krondyrbestandens størrelse og evt. gennem aktiv tilførsel og/eller udtag af heste eller kreaturer.

Heste

Der etableres til en start en mindre bestand af vilde exmoor-ponyer på ca. 20 dyr. Der vil være tale om en ikke reproducerende bestand af vallakker. Der vil hermed fra starten blive udsat et begrænset antal heste, som vil udgøre højest halvdelen af den estimerede bæreevne. En forøgelse af bestanden af heste følger herefter på baggrund af en løbende vurdering af bl.a. fødegrundlag og effekten af græsning. Der tilføres med tiden unge ponyer, efterhånden som gamle/svage/syge individer udgår af grundbestanden.

Stude

For kreaturerne forventes det, at der bliver tale om en ikke reproducerende bestand af stude. Der etableres en grundbestand af stude af racen "galloway", svarende til ca. 50% af bæreevnen (ca. 50 dyr) så hurtigt som muligt. En forøgelse af bestanden af stude følger herefter på baggrund af en løbende vurdering af, om bæreevnen er til stede også efter, at der er gennemført tiltag knyttet til naturlig hydrologi m.v. Målet er en fast grundbestand af stude, som svarer til bæreevnen – altså ca. 100 dyr. Dette vurderes nødvendigt for langsigtet at bevare den grundlæggende arealmæssige fordeling mellem lysåbent græsset og mere trædækket areal. Når grundbestanden er opbygget, vil der efter behov løbende blive tilføjet unge stude. Det vurderes, at der ad åre skal tilføres ca. 10 nye stude årligt.

3.3 Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter

Naturnationalpark Tranum skal udover at styrke biodiversiteten og naturens vilkår også give rigere naturoplevelser samt bidrage til mulighed for mere friluftsliv og øget turisme.

Der vil blive lagt vægt på naturformidling gennem friluftsfaciliteter, skiltning, online naturformidling og Naturstyrelses ansatte, hvor sidstnævnte vil bidrage til at besvare spørgsmål og formidle arealerne for de besøgende. Der vil desuden i relevant omfang bliver rakt ud til turistorganisationer, frivillige m.fl. vedr. samarbejder om formidling af arealerne. Målet er bl.a., at give de besøgende inspiration til, hvad man kan opleve i naturnationalparken og hvor, at give gode råd til besøgende om, hvordan man kan færdes på en sikker måde blandt de udsatte dyr, men uden at borgerne får indtryk af at de ikke har ret til at færdes i området efter naturbeskyttelseslovens regler og at inspirere bevægelseshæmmede til, hvor man som dårligt gående, brugere med barne- og klapvogne, kørestolsbrugere oa. kan færdes.

⁴ <https://dce2.au.dk/pub/SR425.pdf>

Der sker ingen ændringer i de rammer for befolkningens adgang til statens skov- og naturområder, som der ligger lovgivningsmæssigt ikke for de områder, som Naturnationalpark Tranum omfatter, som de fremgår styrelsens hjemmeside.^[1] Hensynet til de udsatte dyr og det forhold, at der efterhånden kan indfinde sig yderligere naturkvaliteter vil kunne påvirke, hvilke tilladelser der kan gives til tilladelseskrevende aktiviteter. Placeringen af faciliteter vil ske på en måde, hvor der tages de nødvendige naturhensyn, hensyn til de udsatte dyr mv. og borgernes oplevelsesmuligheder, fx gennem placering af låger, færiste m.v., som er åbne for offentlighedens adgang. I tilfælde, hvor det bliver nødvendigt at flytte nogle konkrete faciliteter, eller der gives afslag på aktivitet, vil der blive arbejdet efter i stedet at tilbyde andre arealer til aktiviteter eller placering af faciliteter.

Da der skal ske en konkret vurdering af den enkelte aktivitet, som kræver tilladelse fra Naturstyrelsen, ift. de øvrige hensyn i naturbeskyttelseslovens formål, kan der ikke gives konkret retning for, hvorledes friluftslivet vil udvikle sig. Fx vil nogle aktiviteter blive påvirket af tilstedeværelsen af hegnet, af dyrene eller af strammere vilkår end ved lignende situationer/aktiviteter uden for hegnet, såfremt der er helt særlige fx biologiske forhold, der skal tages hensyn til. Naturstyrelsen vil efter behov afsøge mulighederne for alternative placeringer, fx uden for hegnet m.v. og naturligvis på øvrige statsejede arealer og i løbende dialog med ansøgerne.

I forbindelse med etableringen af naturnationalparken lægges særligt vægt på sikringen af en infrastruktur, som retter sig mod de forskellige brugergrupper, og som sikrer, at der bl.a. skabes stier så gående, cyklist og ryttere kan færdes rundt i naturnationalparken, og at der er gode forbindelser rundt om/uden for naturnationalparken. Samtidig skal infrastrukturen understøtte, at de besøgende kan bevæge sig uden om arealer med sårbar natur. I f. m. de konkrete faciliteter, skiltning og formidling mv. vil der også blive taget hensyn til bevægelseshæmmede i det omfang, det er muligt inden for de naturlige og økonomiske rammer - gerne i samarbejde med lokale organisationer.

Faciliteter og områder særligt rettet mod brugerne plejes/vedligeholdes, det kan afhængig af de konkrete forhold fx dreje sig om slåning, maling af træværk, rydning af opvækst, fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer samt rydning af væltede træer over stier og veje mv. På længere sigt skal det vurderes, om de græssende dyr kan reducere behovet for mekanisk slåning langs stier og grusveje af hensyn til fremkommelighed.

Der vil løbende kunne ske tilpasning af infrastruktur og faciliteter for at understøtte en hensigtsmæssig friluftsmæssig benyttelse af naturnationalparken. Det kan eksempelvis betyde behov for sløjfning af vej- eller stistrækninger, hvor det godtgøres, at særlige naturhensyn, eller hvor vigtige opholdssteder for de græssende dyr forstyrres. Også retableringen af de hydrologiske forhold kan betyde, at det nogle steder kan blive nødvendigt at flytte vej- eller stistrækninger.

Det forventes, som omtalt i 2.2.4, at der etableres 6 store områder på i alt ca. 340 ha, hvor der arbejdes for at skabe mindst mulig forstyrrelse af dyrelivet; disse områder er på kort 10 anført som stilleområder. Det vil blive understøttet i form af fx afmærkede ruter, formidling mv., så brugerne af arealerne naturligt følger ruterne, og omfanget af fladefærdsel reduceres mest muligt.

Der vil ske en gennemgang og om nødvendigt også en revision af den eksisterende zonerings for friluftslivet.

^[1] <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/ansoeg-om-aktiviteter/>

3.4 Principper for forvaltning af vildtet

Der gennemføres ikke jagt i naturnationalparken ud over den nødvendige bestandsregulering af krondyr og dådyr. De naturligt forekommende dyr (krondyr, rådyr, dådyr, grævling, ræv mfl.) forvaltes i princippet så lidt som muligt – inden for gældende lovgivning. Der fodres ikke.

Invasive arter (mink, mårhund og vaskebjørn) bekæmpes efter gældende regler og forvaltningsplaner

Krondyr og dådyr vil i området være de mest betydningsfulde hjortearter og vil ligesom råvildtet kunne passere ind og ud af naturnationalparken. Udvikler bestanden af hjortevildt sig u hensigtsmæssigt i forhold til det samlede græsningstryk i området, herunder navnlig græsning i et ikke acceptabelt omfang på landbrugsarealer uden for naturnationalparken vil der være mulighed for at gennemføre en bestands- og adfærdsregulerende jagt i naturnationalparken. Derudover vil der på de tilgrænsende arealer forvaltet af Naturstyrelsen være mulighed for at gennemføre en regulering af bestanden af hjortevildt.

Ved bestandsregulering af de ikke udsatte dyr, efterlades som udgangspunkt kadavere til fremme af biodiversiteten, hvor det er foreneligt med de veterinære regler. Hvis dette ikke kan lade sig gøre, undersøges muligheder for anlæg af kadaverpladser.

For de øvrige vildtarter (primært de små pattedyr) er det forventningen, at hegnet vil have mindre betydning for bestande og bestandsudvikling, eftersom hegnet vil være gennemtrængeligt ved jordoverfladen.

3.5 Principper for forvaltning af vandmiljøet

Genopretning af naturlig hydrologi er højt prioriteret inden for naturnationalparken og anbefales også fra forskernes side overalt, hvor det er praktisk, teknisk og naboretligt muligt, og hvor helt specifikke naturhensyn ikke taler imod det. Som udgangspunkt vil der være tale om at arbejde for mere våd skov med naturlige vandstandssvingninger. Rækkefølgen for indsatsen prioriteres i øvrigt med henblik på at opnå størst mulig positiv effekt på biodiversiteten dvs. arter og naturtyper som har gavn af forbedrede hydrologiske forhold og i særdeleshed at få lukket grøfter, som har gennembrudt naturlige terræntærskler. I forbindelse med afsøgning af mulige genopretningsprojekter iagttages hensyn til påvirkning af naboarealer, infrastruktur og andre tekniske anlæg i medfør af vandløbsloven. Derudover kan der være behov for at sikre vandafledning på udvalgte lokaliteter og strækninger af hensyn til beskyttelse af fortidsminder og i særlige tilfælde friluftslivet, hvor det ikke er muligt at omlægge ruter eller flytte faciliteter.

Imidlertid vil der derefter fortsat være et vist potentiale for genopretning af naturlige hydrologiske forhold i naturnationalparken. Det vil især dreje sig om et stort antal ganske små vådområder, men også enkelte større indsatser, samt et omfattende grøftesystem. Omfanget og placeringen af disse indsatser er ikke kendt og fastlagt på nuværende tidspunkt og behovet vil afhænge af bl.a. effekten af de allerede iværksatte og beskrevne tiltag (se afsnit 2.3.1).

Med naturnationalparkens beliggenhed vil der være ganske få forpligtelser ift. vandløbsvedligeholdelse og vandafledning til/fra naboarealer.

Generelt gælder at vandløbskvaliteten skal afspejle uberørte forhold med en naturlig afstrømning og dynamik. Der er således mulighed for, at der for vandløb i Naturnationalpark Trantum ikke fastsættes konkret vandløbs skikkelse og vandføringsevne – med mindre dette påvirker andre væsentlige hensyn.

3.6 Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder

Generelt for fortidsminder i naturnationalparker gælder nedenstående forhold.

Det følger af museumslovens formål, at kulturarv og naturarv i Danmark skal sikres, og at loven skal sikre varetagelsen af opgaver, der vedrører fortidsminder og sten- og jorddiger. Det betyder, at det ikke er tilladt at foretage ændring i tilstanden af fortidsminder og sten- og jorddiger. For Naturstyrelsens arealer gælder, at alle sten- og jorddiger er omfattet af beskyttelse.

Græsningsskov vurderes generelt at kunne være positivt i forhold til synlighed for fortidsminder og sten- og jorddiger. Et forkert græsningstryk kan dog skade diger og fortidsminder.

Naturstyrelsen har plejepligt på fredede fortidsminder omfattet af museumsloven. Det betyder, at vegetationsplejen i omfang og karakter som minimum skal sikre, at vegetationen ikke nedbryder fortidsmindet, men så vidt muligt modvirker dette. Samtidig skal plejen sikre, at fortidsmindet fremtræder synligt.

For så vidt angår urørt skov på Naturstyrelsens arealer er der i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen fastsat retningslinjer for plejepligten for større fladedækkende fortidsminder i disse områder.

For at sikre fortidsmindeinteresserne vil det være nødvendigt at gennemføre løbende overvågning. Overvågningen skal sikre, at skader på fortidsminder erkendes og håndteres så tidligt, at der ikke opstår uoprettelig skade på eksisterende fortidsminder og sten- og jorddiger. Den løbende monitoring skal samtidig danne basis for at kunne regulere dyrs adfærd med henblik på at skader fremadrettet undgås mest muligt samt være afsæt for at kunne iværksætte nødvendige aktioner ved opståede skader. Generelt vil naturlig hydrologi kunne forenes med tilstedeværelsen af fortidsminder. Dog vil der ikke kunne ændres i de hydrologiske forhold ved fredede kanaler, dæmninger, stemmeværker, stenkister og tilsvarende fortidsmindekategorier. Overvågningen skal dermed sikre, at der kan iværksættes nødvendige aktioner løbende, hvis fortidsminder påvirkes ved hydrologiske forandringer.

I forbindelse med eventuelle jordarbejder i projektet skal den skjulte kulturarv sikres gennem forudgående arkæologiske undersøgelser.

Der er konkret kun registreret ét jorddige i naturnationalparken, der er beskyttet efter Museumsloven §29a vedr. beskyttede sten- og jorddiger og lignende. Jorddiget er beliggende på engarealet vest for Tranum Strandvej

De eksisterende fortidsminder skal bevares og sikres mod u hensigtsmæssige påvirkninger af både dyr og mennesker. Til sikring heraf gennemgås fortidsminder og diger systematisk hvert år med henblik på at observere og registrere eventuelt slid og skader. Antager sliddet efter græssende dyrs etablerede opholdssteder eller færdselsårer et væsentligt omfang, kan det blive nødvendigt at sikre de pågældende fortidsminder mod egentlige skader. Det kan i givet fald ske med tiltag i form af udlægning af trækroner eller anden fysisk hindring, herunder frahegning. Tilsvarende kan det blive nødvendigt at regulere dyrenes færdsel i områder, hvor deres vandringer medfører særlige slidtager på fortidsminderne. Resultaterne af den løbende monitoring vurderes i tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen.

3.7 Principper for forvaltning af trafiksikkerhed

Der vil med udgangspunkt i den udarbejdede trafiksikkerhedsrevision (se afsnit 2.2.5) i samarbejde med de berørte myndigheder (Vejdirektoratet, politi og kommune) blive gennemført en evaluering af effekten og konsekvenserne af de gennemføre trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger herunder behovet for tilpasninger og justeringer. Der planlægges gennemført en trafiksikkerhedsrevision omkring et år efter ibrugtagning af naturnationalparken.

3.8 Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer

De aktiviteter, der konkret vurderes at være til gene for de udsatte pattedyr, eller hvor de nuværende brugere af naturnationalparkområdet bliver begrænset i deres udfoldelse, søges henvist til andre af Naturstyrelsens arealer i nærheden.

Som omtalt i afsnit 2.2.6. vil der blive iværksat en række tiltag på de tilstødende statsejede arealer mhp at både virke som alternative arealer til de besøgende i Naturnationalparken, men også for at gøre brugen af de omliggende arealer endnu mere attraktiv og dermed reducere behovet i selve Naturnationalparken for særligt forstyrrende aktiviteter.

I den fortsatte forvaltning af hele Naturstyrelsens øvrige arealer i landsdelen vil det løbende blive vurderet i hvilket omfang, der kan være behov for udvikling af yderligere tiltag. Inden en iværksættelse af sådanne tiltag vil de blive drøftet i Naturstyrelsens lokale brugerråd for Naturstyrelsen Vendsyssel, og herunder om nødvendigt en revision af den eksisterende zoner for friluftslivet.

3.9 Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag

Målet med Naturnationalpark Tranum er inden for store sammenhængende områder at lade de naturlige dynamikker udfolde sig mest muligt, og fremme og understøtte biodiversiteten. Generelt sigtes der efter at opnå en tilstand, hvor der er mindst muligt behov for aktiv naturforvaltning. Dog vil opsyn med og vedligehold af hegninger med store græssende pattedyr kræve løbende vedligehold, ligesom det f.eks. kan blive nødvendigt at bekæmpe invasive arter, sikre vedvarighed i mængden af dødt ved, fremme og udvikle de naturlige hydrologiske forhold. Herudover kan der af hensyn til Natura 2000-habitatnatur-typer og tilhørende Natura 2000 arters bestande være behov for at gennemføre målrettet naturforvaltning f.eks. i form af frahegning. Forvaltningen skal sikre, at der målrettet forvaltes inden for lovens rammer for beskyttelse og udvikling af disse Natura 2000 naturtyper og arter. Samme overvejelser kan i særlige tilfælde gøre sig gældende for at sikre sårbare rødlistede arter. Endelig vil der fremadrettet være behov for at sikre tilgængelighed for skovens brugere, samt pleje f.eks. fortidsminder og kulturarv.

I etableringsfasen reduceres andelen af ikke hjemmehørende træarter væsentligt. Disse indgreb – især for sitkagran, contorta, omorika, bjergfyr mm. - kan strække sig op til 25 år. Invasive arter bekæmpes bredt. Der foretages biodiversitetsfremmende tiltag i form af strukturfældning og veteranisering samt skabelse af dødt ved. Herved skabes et mere mosaikpræget og stedvis mere lysåbent landskab som grundlag for udviklingen af de naturlige dynamikker på den enkelte lokalitet.

Ved fjernelse af oversøiske træarter efterlades en mindre del af bevoksningerne af landskabelige hensyn. Hvis der opstår selvsåning fra de efterladte træer, kan bekæmpelse blive nødvendigt.

Generelt vil fældninger til dødt ved eller hugst og salg af træfølge de overordnede retningslinjer for urørt skov.

Forekomsten af invasive arter fra den officielle danske liste bliver løbende overvåget og ved behov vil en evt. aktiv bekæmpelse blive udført i naturnationalparken. Nationale handleplaner for bekæmpelse af invasive arter samt Naturstyrelsens retningslinjer for invasive arter vil blive fulgt i naturnationalparken.

Stående og liggende dødt ved skabt i etableringsfasen har en begrænset levetid som medie for den biologiske mangfoldighed. På baggrund af den løbende overvågning af biodiversiteten følges også tilgangen af dødt ved. I det omfang, tilgangen falder markant over en længere periode, kan der iværksættes tiltag, som fremmer forekomsten af dødt ved – som f.eks. strukturfældning, veteranisering, brand og genopretning af naturlig hydrologi.

Sårbare naturarealer herunder §3 registrerede arealer og lysåbne Natura2000 naturtyper kan være truet af tilgroning. Denne problemstilling kan blive særlig relevant i de første år efter etableringen af naturnationalparken, hvor græsningstrykket forventes lidt lavere end ønsket, mens bestandene af græssende dyr finder deres naturlige niveauer. Endvidere kan der være områder med hængesæk, som også kræver supplerende naturforvaltning i form af fjernelse af opvækst for at opretholde en god naturtilstand.

I forbindelse med de konkrete naturgenopretningstiltag på arealerne vil der blive informeret på plancher/klapskilte ved arealerne i naturnationalparken. Denne helt lokale formidling suppleres med opslag på sociale medieplatforme hos Naturstyrelsen om konkrete typer af projekter, lokale pressemeddelelser og nyheder på naturnationalparkens hjemmeside.

3.10 Principper for overvågning af udviklingen i området

Udviklingen ift. natur, friluftsliv og turisme, fredet eller beskyttede fortidsminder kultur samt dyrevelfærdsmæssige forhold i Naturnationalpark Trantum vil løbende blive monitoreret og vurderet. Hvert 4-6 år vil der blive udarbejdet en redegørelse for udviklingen i naturnationalparken, der vil være baseret på bl.a. oplysninger hidrørende fra den løbende monitoring. Offentligheden og berørte myndigheder vil blive inddraget i forbindelse med udarbejdelsen af redegørelsen i det omfang, dette efter Naturstyrelsens vurdering skønnes relevant. Den færdige redegørelse vil blive indsendt til miljøministeren.

Den løbende monitoring samt den 4-6 årige redegørelse af udviklingen vil kunne indgå i grundlaget for vurderingen af resultaterne af gennemførte tiltag samt behovet for evt. tilpasninger af forvaltningen i den enkelte naturnationalpark.

Der vil med ophæng i de afsatte midler til forskning og overvågning i Naturnationalparkerne, blive udviklet monitoringsprogrammer til både baselinemonitering og løbende monitoring i naturnationalparkerne. Monitoringsprogrammerne vil blive drøftet med relevante forskere.

Naturens udvikling og tilstand forventes bl.a. at blive fulgt via det eksisterende nationale overvågningsprogram for de områder i Naturnationalpark Trantum, der indgår i NOVANA-programmet. I programmet overvåges naturtyperne repræsentativt hvert 6. år. Udbredelse af naturtyper og udvalgte naturparametre kortlægges inden for Natura 2000-områderne hvert 6. år, (dog hvert 12. år for de skovbevoksede arealer). Arter overvåges med varierende frekvens afhængig af den konkrete art. Beskyttet

natur, der ikke er en habitatnaturtype, bliver registreret/kortlagt af Naturstyrelsen med en frekvens på 10 år.

Der vil blive udviklet og gennemført et monitoringsprogram, der kan dokumentere udviklingen i de biodiversitetsmæssige og strukturelle forhold i Naturnationalparken, samt følge op på effekterne af de forvaltningsmæssige ændringer og tiltag, der gennemføres i forbindelse med etablering af parkerne. Der kan desuden være behov for at iværksætte monitoring af særligt sårbare og/eller sjældne arter (f.eks. arter på Habitatdirektivet), der ikke er omfattet af anden artsovervågning. Der vil derudover blive iværksat forskningssamarbejder med relevante forskningsinstitutioner om aktuelle biodiversitetsrelaterede emner.

Vedr. friluftsliv og turisme vil der blive lavet såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser af borgernes brug af naturnationalparkerne. Der vil f.eks. blive opsat tællere til registrering af friluftslivet for at belyse benyttelsen af arealet, ligesom det vil blive undersøgt, om mobildata kan anvendes til at afdække færdsel i områderne. Monitoringen vil blive søgt tilrettelagt, så den kan give et billede af udviklingen af anvendelsen af arealerne før og efter etableringen af naturnationalparkerne. Graden af monitoring vil kunne variere mellem de enkelte naturnationalparker, men vil blive søgt tilrettelagt, så der samlet set opnås et billede af udviklingen i både naturnationalparker med intensiv og mindre intensiv benyttelse, højt og lavt hegn mv. Endelig vil der blive søgt kvalitative spørgeundersøgelser af holdninger og ønsker til de lokale naturnationalparker.

Som nævnt under afsnit 3.2 udvikles en protokol til overvågning af de udsatte dyr. Denne overvågning kan udvides og tilpasses, således at den kan indgå i analyser og forskning vedr. de udsatte dyrs adfærd og samspil med friluftslivet. Der vil blive gennemført pilotprojekter med anvendelse af ny teknologi f.eks. droner og GPS-mærkning, for at undersøge hvordan det evt. kan bidrage til det løbende tilsyn med de udsatte dyr. Der vil desuden blive gennemført en særskilt evaluering af velfærden for de udsatte dyr i naturnationalparkerne, inklusive af pilotprojekt med teknologisk understøttelse af tilsynet. Evalueringen vil blive gennemført højst to år efter, at dyrene er sat ud.

Endelig overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse. Der vil ske en basisregistrering af kultur- og fortidsminderes tilstand inden etableringen af naturnationalparken påbegyndes, der vil ske løbende tilsyn, og evt. ændringer i tilstanden vil blive registeret ca. 1 gang årligt.

BILAG 1 Artstabeller.

De 3 tabeller nedenfor stammer fra et erhvervs-ph.d. projekt 2015-2018, som bl.a. sammenstillede fund af truede arter i Danmark fra 1991-2015. Der anvendes 3 kategorier: globalt truede, EU arter (habitatdirektivets bilag 2, 4 eller 5 samt fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1) og truede danske arter (fra Rødlisten 2010).

* I fjerde kolonne skal antal statsskove med arten forstås som, hvor mange af Naturstyrelsens 976 delarealer (både skov og lysåbne) arten er kendt fra i perioden 1991-2015. Da der er en usikkerhed forbundet med præcision i artsdata, er det ikke muligt at stedfæste og henhøre alle arter præcist til det udpegede areal. Derudover bemærkes det at listerne er udarbejdet med udgangspunkt i Rødliste 2010.

Liste med områdets* globalt truede arter.

Artens navn	Artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Hede-takspinder	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	19

Liste med områdets* arter på habitatdirektivets bilag 2, 4 eller 5, samt fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1

Artens navn	artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Hedepletvinge	dagsommerfugle	Djævelsbid til æglægning.	14
Dværgerterne	Fugle	Beskyttet redeplads på strand	23
Spinkel rensdyrlav	Laver	Lysåbent, næringsfattigt.	36
Liden ulvefod	Planter	Tidvis vanddækket sandbund	38
Guldblomme	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	45
Ilder	Pattedyr	Varieret blandet vegetation	55
Isfugl	Fugle	Fredfyldt rede- og fiskepladser	57
Spættet sæl	Pattedyr	Fredfyldte strande uden folk	63
Femradet ulvefod	Planter	Næringsfattig råjord	65
Hede-rensdylav	Laver	Ren fugtig luft.	65
Almindelig ulvefod	Planter	Lysåben næringsfattig råjord	67
Rørdrum	Fugle	Varieret rørsump og mose	67
Trane	Fugle	Mose, sumpskov, fred og ro.	72
Natravn	Fugle	Insektrig tør lysning m. spredte træer	87
Rørhøg	Fugle	Varieret rørsump og mose	91
Hedelærke	Fugle	Insektrig tør lysning m. spredte træer	105
Markfirben	Krybdyr	Solåben sandjord til æglægning	124
Spidssnudet frø	Padder	Lavt klart ynglevand fri for fisk	179
Butsnudet frø	Padder	Lavt klart ynglevand fri for fisk	187
Rødrygget tornskade	Fugle	Insektrig lysning m. kvas / buske	201
Odder	Pattedyr	Fredfyldte steder ved sø og å	202
Rensdyrlav, ubestemt art	Laver		

Liste med områdets* dansk truede arter, som ikke også er globalt eller EU-truede.

Artens navn	artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Grubet korkpigsvamp	Svampe	Næringsfattig nåleskov	1
Blåfodet kødpigsvamp	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl nål.	4
Hasselporesvamp	Svampe	Levende veterantræer	4
Gulplettet bjørn	Andre sommerfugle	Lave urter mellem lyng og revling	6
Ramaria suecica (en art svamp)	Svampe	Gl krat på overdrev med nåletræer	6
Purpursort jordtunge	Svampe		7
Fyrre-træsmuldsvirreflue	Svirrefluer	Gl nåleskov med dødt ved	8
Prægtig mælkehat	Svampe	Sumpskov, birkeskov, asp, gran	8
Bredbægret ensian	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	9
Tykbladet rødblad	Svampe	Lysåbent, næringsfattigt.	10
Syl-firling	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	11
Brun pletvinge	Dagsommerfugle	Stævnet skov, blomsterrige småenge	12
Bjerg-svirreflue	Svirrefluer	Nåleskovs bryn.	13
Citronbjørn	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	17
Brodbladet vandaks	Planter	Rent vand i sø og å	18
Lærkefalk	Fugle	Mix af vådområder + skov mv	22
Småskællet kødpigsvamp	Svampe	Næringsfattig nåleskov	22
Smalrandet humlebisværmer	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	26
Vellugtende læderpigsvamp	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl nål.	31
Spiselig mælkehat	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl nål.	32
Moseperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Højmose	34
Gråbåndet bredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	44
Moserandøje	Dagsommerfugle	Højmose	46
Skovperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Blomsterrigt eng-skov-mix med viol	46
Kommabredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	48
Ensianblåfugl	Dagsommerfugle	Klokkeensian til æglægning	51
Engblåfugl	Dagsommerfugle	Høslætagtig drift, blomsterrigt.	56
Fempletet køllesværmer	Køllesværmere	Lysåbent, næringsfattigt.	59
Vendehals	Fugle	Myrer på åbne steder, redhuller	59
Klitperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	65
Markperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	72

Spættet bredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	85
Violetrandet ildfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	87
Metalvinge	Køllesværmere	Lysåbent, næringsfattigt.	96
Okkergul pletvinge	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	129
Hare	Pattedyr	Mix af div biotoper nær hinanden	321

Udkast